

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

II.

Илази половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VII.

СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим Свештеницима при обављању исповједи

писме М. М.
 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA (Штавак.)
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

3. Бог заповиједа, да се гријехови исповиједају

„Сотворите убо плоды
 достойны покаянія.“³⁶⁾

Господ Бог заповиједао је Мојсеју, говорећи: „Реци синовима израиљевима, кад би човјек или жена панули у гријехове људске, па би заборавили на себе, и та душа усуди се, те презре Господа својијем неуреднијем поступком, нека она исповиједа гријех, кога је учинила.“³⁷⁾

„Не закашњава Бог са обећањем, као што неки мисле, да закашњава; него нас трпи, јер неће, да ко погине, него сви да дођу у покајање.“³⁸⁾

³⁶⁾ Лук. 3, 8.

³⁷⁾ Числ. 5, 5—6.

³⁸⁾ 2. Петр. 3, 9.

„Не гледајући Бог на времена незнања, сада заповиједа свима људима свуда, да се покају.“³⁹⁾

Ја, које год љубим, оне и карам и поучавам: поста-рај се дакле и покај се.“⁴⁰⁾

„Поче Исус учити и говорити: покајте се, јер се приближи царство небесно.“⁴¹⁾

Из приведенијех цитата ми видимо, да Бог заповиједа, да гријехове своје исповиједамо. Ми као синови Божији дужни смо се покоравати наредбама небеснога Оца. Ниједан син не може рећи, да љуби оца, ако не буде слушао његове наредбе. По благодати ми смо синови Божији, па би ли се могли надати каквој милости од Бога, кад не бисмо испуњавали оно, што нам Он прописује? Замислимо, какви би наши односи били према Богу, кад бисмо равнодушни остајали према оној Његовој строгој опомени: „Ако се не покајете, сви ћете погинути!“

Страшне су последице Божије, и њих нико не смије заборавити!

Пристајмо дакле Оцу небесном лекару. Он нас милостиво зове и чека нас, да се излечимо од немоћи, која мори душу нашу. Излијечимо се без муке и без труда. Небесни лекар нуди нам лекарију без плате и без трошка. Пред нама стоје отворена врата — „покајања.“ Похитајмо и прођимо кроз њих, докле их Божанствени лекар не би затворио. Затворе ли се врата смрћу, онда ћемо вјечно остати под тешкијем бременом гријеха.

Срећан је сваки онај, који испуњава заповиједи Божије: — Он тако покорао наредбама Божијима, слободан је рећи: „Боже! Ја сам твој, помози ми; јер испуњавам заповједи Твоје.“⁴²⁾

³⁹⁾ Дѣян. 17, 30.

⁴⁰⁾ Откров. 3, 19.

⁴¹⁾ Мат. 4, 17.

⁴²⁾ Псал. 118, 94.

Ко не слуша наредбе св. цркве, тај није син цркве, томе ни Христос не може бити пастир, тај није од Христово стада: а ко није из Христово стада, тога очекује вјечна мука. Праве овце из стада Христово слушају глас пастира. Христос Спаситељ говори: „Овци гласа моего слушають, и азъ знаю ихъ: по мнѣ грядуть. И Азъ животь вѣчный дамъ имъ.“⁴³⁾

4. Бог казни упорне грјешнике, који неће да се покају — исповиједају.

„Слицы беззаконно согрѣшиша, беззаконно и погинуть.“⁴⁴⁾

У Св. Писму ми имамо много примјера, да је Бог хрђавијем поступком грјешника био изазиват на страшне пријетње небеснога гњева, који долази од правосуђа Божијега.

Бог је на вјечну муку казнио зле и непослушне анђеле.

Праоце из раја ишкерао је Бог и за њихов грјех на њих и на потомство њихово казнио је проклетство.

Бог је проклео Каина за братоубиство.

Жена Лотова противу наредбе Божије обратила се натраг, па је за то постала слани камен.

Датан и Авирон на Бога и на Мојсеја, слугу Његова, роптали су, па их је живе земља прождрла.

Као што виноградар чека, да му јабука или друга каква воћка плод роди, али кад му воћка за дуже времена плода не доноси, он је сијече и у огањ баца; тако и Бог оне, који тврдоглаво у непокајању остају, пресуђује на страшне казне. Бог, који љуби род људски, очекује грјешника, да се покаје. Али кад дуготрпљење пријеђе границе, тада га праведнијем Својијем судом посијече и у вјечни огањ баца.

⁴³⁾ Јоан. 10, 27—28.

⁴⁴⁾ Рим. 2, 12.

Тако је Бог дуго времена очекивао, да се поправи допотопни свијет; но кад је Бог видио, да ондашњи народ не оставља своје гријехове, погубио га је страшним потопом тако, да је све мушко и женско, људско и животињско, осим једне породице Нојеве, пропало.

Бог је тако Содомљане очекивао, да се покају и поправе, па пошто се они не покајаше, изгорио их је огњем небесним.

Дуже времена очекивао је Бог на покајање и цара мисирскога Фараона, па кад је он презрио дуготрпљење Божије, и кад је свеђер у својој противности упоран остао, осјетио је тешки ударац руке Божије, па је као камен са свом својом војском потонуо у дубину Црвенога мора.

Израиљци, који су без обзира на то, што су виђели велика чудеса Божија, опет у пустињи гријешили, зато, пошто се не покајаше, сви су у пустињи изумрли.

Авесаломовина Давидова, који је неправедно устао противу свога оца, Бог је осудио на казну, те је објешен о дубу и мученику смрт прихватио.

Такви исто суд и казна Божија постизава и сада све оне грјешнике, који злоупотребљавају дуготрпљење Божије.

Разне судбине Божије, које постизавају данашње грјешнике, нијесу нам непознате. Ми често видимо, да страшни суд Божији постизава: безбожнике, невјернике, убијце, издајнике, крадљивце, осветнике, блуднике, прељубочинце, опадаче, завидљивце, кривоклетнике, лажљивце и све остале злочинце, који се непобожно владају и ближњему својему јаму копају и зло му спремају.

Можда ће когод рећи: „ја знам, да многи грјешници овај свијет прођу, а не бивају подвржени таквима казнама Божијима.“ Е, драги мој, није то баш тако! Таквима грјешницима смрт је љута казна, јер је смрт грјешнику љута и страшна, дочим је она за праведнике највећи мир и блаженство. Грјешника иза смрти очекује

вјечна мука, која нигда нема краја ни свршетка. И тако сваки по својима дјелима бива кажњен или награђен.

Да је ово овако, навешћемо оно, што је рекао Св. Јован Крститељ: „Уже бо и сѣкира при корени дрва лежить: всяко бо древо, еже не творить плода добра, посѣкаемо биваетъ, и во огнь вметаемо.“⁴⁵⁾

Ова смртна сјекира нека опомене свакојега грјешника, да се на вријеме покаје и исповиједа, и тијем очисти себе од гријехова, како би избјегао огањ вјечне муке.

Ово свагда треба да имамо на намети, а то тијем прије што не знамо, гдје ће и када ће нас постигнути суд Бижији. И тако вазда ваља мислити, да нас зло може наћи онамо, гдје се надамо добро наћи. У љутици својој Фараон гонио је Израилџце мислећи, да ће у томе погону за себе и народ свој наћи користи, али на против он је са свом својом војском нашао дубоки гроб у Црвеном мору.

Сличну несрећу находили су тако и многи други хрђави, како поједини људи, тако и читави народи.

Имајмо свагда пред очима дивна дјела Божија, па престанимо грјешити и покајањем — исповијешћу исправимо свој живот. Бог добро познаје наша дјела, али нас трпи и очекује, да се покајемо исто онако, као што је чекао допотопне народе. Чувајмо се, дакле, и ми, да нас не постигне судба, која је њих негда постигла.

Највећа несрећа била би за нас, кад бисмо допустили, да нас неприправне и неспремне смрт затече.⁴⁶⁾

Христос Спаситељ говори: „ако се не покајете, сви ћете погинути.“⁴⁷⁾

Овакву пријетњу не треба тумачити друкчије, него као строги савјет, који отац небесни даје својима ство-

⁴⁵⁾ Мат. 3, 10.

⁴⁶⁾ Тих. Зад. Томъ IV. стр. 286. Москва 1875.

⁴⁷⁾ Лук. 13, 5.

рењима, да их предупреди од немара у покајању; јер правосуђе Божије не може допустити, да гријевохи остану некажњени.

Кад ми по заслуги још у овоме животу добијемо казну за гријехове, треба да је тријељиво подносимо. Сваки онај, који опомене Божије са негодовањем прима, излаже себе великијем биједама и невољама. Бог нас не казни, као да се освети за наша преступљења и за нашу непослушност, него нас казни, да би нас тијем опоменуо, да се у будуће поправимо.

Казне од Бога на овоме свијету шаљу нам се зато, да њима опоменути избјегнемо вјечну муку на ономе свијету. У овоме смислу апостол Павле говори: „Судими отъ Господа наказуемся, да не съ миромъ осудимся.“⁴⁸⁾

У трпљењу, које би нам овакве праведне казне донијеле, нека нас тјеше оне ријечи Спаситељеве: „Претерпѣвый до конца той спасенъ будетъ.“⁴⁹⁾

⁴⁸⁾ 1. Кор. 2, 32.

⁴⁹⁾ Мат. 10, 22.

CRNE GORE (Наставићеве)

CRNOJEVIĆ

ЈЕ ЛИ ИСТИНА, ДА РЕЛИГИЈА СЛАБИ С РАЗВИЋЕМ ОБРАЗОВАЊА?

Написао проф. Лазар Т. Перовић.

„Искъ, рожденный ѿ Бога,
повѣждаетъ миръ; и сіа есть
повѣдившая миръ въра наша“
(I. Иоан. 5, 4).

У сва времена и код свију народа бивало је људи с вишим погледима, у којима је развито било чисто трезвено осјећање, те сазнаваху постанак, назначење и судбину своју; схваћаху ограниченост сићушног овог ефемерног живота, те тражаху,

као што и данас такви траже, извор новог живота, којег сунце вјечите правде загријава; тражаху па и налазаху свевишњег Духа живота, налазаху својег Бога, јер је у њиховим срцима пламћела божанствена искра вјере. Али, на жалост, нађе се и таквих полутана науке, који скептичким очима гледају на то и држе религију за неку са свим случајну појаву, па су толико дрски тврдити: да с развићем образовања слаби религија. — „Омрачилося неразумное ихъ сердце, яко не видять Премудраго Творца“ — наш би им био одговор. Религија је насушна потреба психичног човјечијег живота, са свима његовим способностима, што ћемо виђети, када разгледамо, ако кадри будемо, историју религиозног живота људског.

Као што прости, необразовани, народи имађаху за себе особиту религију, тако исто и људи на највећем ступњу културе имађаху своје богове, којима се клањаху. Сумњати се овђе не треба; доста се само сјетити религије старих Јелина, тог цвијета класичне мудрости. Шта би с њиховом религијом у епоху њиховог цвјетања у наукама и вјештинама? Историја вели, да тада они имађаху религију, али какву? грубу, јер њихови богови бијаху исто онако грешни, као и остали смртни људи: гњив и слободан живот, завист и освета својствени бијаху грчким боговима, а ово и иде у прилог нашег разлагања. Ако је оваква религија, која је, наравно, морала изгубити сваки значај бар за слабо образованог, грчког Језу Силу над грчким душама и њиховим животом, то онда врло нам јасно показује ону врућу жеђу религиозног осјећања у човјеку. Оваква груба религија није дала повода, да се изгледе религиозна осјећања ни у оних великих умова, као што бијаху Платон и Сократ, јер они не само што не порицаху религију, већ шта више налазаху, да је она необходима. Наравно, овако дубоки мислиоци нијесу могли дозволити онакву религију, какву признаваху њихови земљаци, него обадва ова мужа уздизаху се високо над тим многобројним боговима, предосјеђаху „Оца и Творца васељене,“ којег је — вели Платон — тешко наћи, а и ако га ко нађе, не може га преставити другоме.

Велики природњаци, као што бјеху: Њутон, Кеплер, Линеј и т. д. што год више изучаваху и упознаваху природу, тим све више са страхом тежаху приближити се к Творцу. Онај велики мислилац, коме се сваки природњак поклонити мора, Кеплер, у свом дјелу „о хармонији свјетова“ завршује: „Захваљујем ти, Творче мој и Боже мој, што си ме удостојио, да се радујем свом Створитељу и да се дивим дјелима Твојих руку. Величину

Твојих дјела ја сам изнио, у колико је мој ограничени дух могао разумјети твоју безграничност. Ако сам пак рекао нешто, што не доликује Теби и Твојој високој слави — опрости ми најмилијивије!“ — Волтер, тај највећи скептик, који, будући раздражен римским деспотизмом, све, што свето бијаше, исмијаваше, најпосље управља мисли на творачку силу, па говори :

Ils ont adoré tous un maître, un juge, un père :
 Ce système sublime à l'homme est nécessaire ;
 C'est le sacré lien de la société,
 Le premier fondement de la sainte équité,
 Le frein du scélérat, l'espérance du juste.
 Si les cieux, dépouilles de leur empreinte auguste,
 Pouvaient cesser jamais de le manifester,
 Si dieu n'existait pas, il fallait l'inventer . . . .
 Tout annonce d'un dieu l'éternelle existence,
 La voix de l'univers atteste sa puissance,
 Et la voix de nos coeurs dit qu' il faut l'adorer *) . . .

У Француској, при крају прошлог вијека, био је покушај, да се религија замијени науком, т. ј. да се установи „култ богиње разума,“ али не бјеше ту талиха, јер се одма погажена религиозна права уздигоше, јер религија пџниче из нужде човјечије душе, те се зато не могаше потчинити образовању. Ми бисмо били са свим на свом мјесту, када бисмо образовање подвели у зависност од религије, и кад бисмо рекли, да: с падом религије пада образовање, јер јака и основана религија, као што је ова наша, хришћанска, има велики значај. Су погледу развића човјечијих способности: познавања, жеље и осјећања, што ћемо сада видјети.

Ми слободно тврдити можемо односно утицаја религије на познавање (ја разумијем хришћанску религију), да би наш разум без религиозног погледа јамачно дошао до тога, да пориче свако знање, свако достигнуће истине, као што се то у стари земан догодило било са скептицима. У Декарту ми видимо сву силу утицаја религиозног у погледу познавања. Он све на свијету подврже сумњи; он дође до убјеђења, да се може сумњати у истини свију знања, а тако исто и у сопственим осјећањима, па чак и у оним истинама, које сами разум

*) „Сви обожавају Господа, судију, оца; ова висока система необходима је човјеку; она је света веза друштвена, прва основа свете правде, узда душегубитеља, нада праведникова. Кад би небеса, лишена знамења своје величине, престали кад-год да га не признају, кад не би било Бога, Њега би требало измислити. Све напомиње вјечно постојање Божије; он се не може разумјети, али се не може и не признавати. Глас васељене свједочи нам о његовој сили, а глас срца нашег говори, да му се треба клањати.“

признаје, јер по самој својој природи овај је кадар гријешити, а уображавати, да је бајаги пронашао истину. И тако, за Декарта остајаше тек само једна истина: да он, који мисли, постоји „*cogito, ergo sum.*“ Али нас ова истина не задовољава: ако је човјек назначен само за то, да свагда у свему гријешити, то какво он задовољство налази да живи на овом свијету?! У колико се он тако живо увјерава, да је његов разум лажљив, у толико и наука мора изгубити свој значај и доћи у застој, пошто су сви њени изводи — по Декарту — само лаж. Али ипак не утопи се Декарт са свим у ту мрачну бездању сумњичења. Путем силогизама увјери се он, да идеја Бога, која почива у његовом уму, има за себе саодговарајући свој објект; па, ако постоји најсавршеније биће, а видљиви свијет је дјело његових руку — то не смије никаквој сумњи подлећи мисао, да наш ум није створен тек да лута; тога благод самог Бога дозволити неће. А што је разум једном признао за истину, то тако и бива, значи: једина вјера у биће Божије чува и ограђује наш ум од грозног скептицизма. Без вјере у биће Премудрог Ума, који је тако лијепо уредио васељену, хармонија овог свијета, која лежи у основи свију природних наука, морала би изгубити значај, а заједно с њом и саме науке. Збиља, природне науке теже, да објасне поједине појаве у свијету и да их подведу под општи закон тек при убјеђењу, да су природни закони неизмјењиви, а овакво убјеђење има значаја за човјека тек онда, када он дозволи биће бескрајног суштства, које је и даровало те законе, а из овога видимо, да само постојање наука претпоставља религију (т. ј. вјеру у биће Врховног суштства). „Створити свијет из простих елемената — Вели Гете — за Творца би било мало. Он је хтио на овом материјалном подножју основати расадник за духовни свијет. Таквим начином Његов рад иде на то, да нижа створења уздижу се к вишијем.“

Због тога, што се у религији рјешавају таква питања, рјешењем којих не бави се никаква наука, а међу тим имаду врло важан значај у животу — необходимо је потребно, да религија постоји. Збиља, која нам то наука објасни, како се у свијету рађа физично и морално зло? Како бива жалосна судбина човјечија на земљи? Каква је цијељ његовог назначења и живота? — На ово је кадра донијети чисто ријешење тек сама религија, те ћемо баш у праву бити, ако речемо, да религија расвјетљује ум човјечији и без ње би се човјек вјечито налазио у тами незнања.

Осим познавајуће силе, у човјека се налази још и сила морална, чувство дуга, зависности од највећег божанственог закона и савјест, која је по-гдје-кад као помрачена, али ипак лежи у основи сваког друштвеног живота. Значај моралног закона у животу човјечијем види се отуда, што без појма и осјећања моралног дуга одношаји људски били би непрестана гложења и сукоби без сваког реда, те би у овом случају сваке се бринуо о својој безопасности. Наравно, овдје не би био могућ никакав моралан развитак и човјечији живот асимилирао би се у животињски; али човјеку не дозвољава морално његово осјећање, да пријеђе у тако стидан и позоран живот, јер, по урођеној својој способности, гаји у себи неко морално осјећање, чује неки морални глас, који га нагони, да тражи за себе неку јачу увјереност — вјеру — религију, па њу да прихвати за тачку ослоњаца у животу свом. Без сумње, мнозина неће с нама подијелити овакво мишљење; а зашто не? — зато, што сазнају сву силу оних захтјева, које тражи морално-религиозан живот, а тешко им се опростити с епикурејском ожицом, те из свију сила ударају на религију и говоре, да ће човјек сам својим сопственим силама доћи до развића, да чини добро због самог добра, без икакве (Божје) помоћи, коју, кад би очекивали, означавало би њено ств. м. Платон. Чињети пак добро ушљед казна, које човјека очекују у задробном животу, од страха чињети — то би било стидно, неморално.

CRNOJEVIĆ

Може човјек радити добро због самог добра, али признати се не може, да је то праведно; јер не знам колико да се развија наука и философија, ипак неће кадра бити, да правилно позна и објасни постанак моралног закона; неће бити кадра разликовати добро од зла, јер разум човјечији више пута заводи самог човјека у заблуду. И најбољи стари и нови философи падаху по-гдје-кад у грубе заблуде у питању захтјева моралног закона. Тако на пр. највећи мудраци: Сократ и Платон бјеху се изгубили у овој области и ми, поред највећег кољенопреклоњења пред тим мудрацима, не можемо прећутати те слабости при објашњавању њиховом моралних захтјева. За Сократа на пр. постоје само његови саграђани, остали су варвари, који за њега не важе; његов је свијет само Атина, а добродјетел његова ограничава се искључиво државном облашћу и скуп свију обавеза он налази у послушности државним законима. Доброчинство човјечије — по његовом мишљењу — састоји се у томе, да друга побјеђује добрим дјелима, а непријатеља злочинствима. Није ни Платон без сваких заблуда, јер налази, да је зло по самој

природи необходимо, неизбјежно, а пориче, да би ко чинио зло или друге поступке по својој слободној вољи; одобрава пак, да се могу сјећи невини младенци, одобрава муке и невоље. Зар ово није заблуда?! —

И кад би философија кадра била правилно познати и објаснити захтјеве моралног закона, не би кадра била дати силе и средстава, којима би се објаснили ти захтјеви. Ми не смијемо заборављати, да је наша природа покварена, те за то ни награде и казне, ни сазнање, да добродјетељ надмашава порок — не могу нас обуздати, да не чинимо зло, да не гријешимо; зато, предходно свему, необходимо је потребно исправити нашу природу, јер је философи јамачно предругојачити нијесу кадри, нити јој саопштити више силе, какве на пр. човјеку може дати религија. Ето зашто велики грчки мудрац — исти Платон, подиже свој глас: сам Бог може избавити народ од заблуде и гријехова.

И сама чежња човјечија к срећи изазива потребу религије, а та чежња избија из саме његове природе. А и гдје би човјек нашао срећу на овом свијету, кад је изложен свим могућим физичним недостатцима и невољама, болестима и смртима, моралним патњама и прикама савјести?! — Не излијечи га од тога никакво образовање, никаква философија. Најбољег доктора у овим душевним и физичним болестима наћи ће у религији. „Утицај религије — вели Гумфр Деву у свом раду „последњи дани природоиспитаоца — преживљује све радости земаљске; он јача, што више органи старају и што се више тијело приближује распадању. Он је сличан свијетлој вечерњој звијезди на хоризонту живота, која ће се — ми смо у то увјерени — други пут јавити јутрњом звијездом и упутити своје луче кроз сјенке и мрак смрти.“ (Consolation in travail,“ стр. 240.

Нека се развијају науке, колико год могу; нека се уздиже дух човјечији над мртвом материјом и крчи пут и по идејама и по формама — тек сићушну капљицу прихватиће он из исцрпног океана Божје премудрости. Цио земаљски живот милог његовог сина, који проповиједаше силом истине и љубави, бијаше одблијесак савршенства, љубави и милосрђа Божије за напредак свега човјечанства.

Изли се море крви људске; димљаху на згариштима многобројне невинне жртве, а молитве с њих, као тамјан, подизаху се горје Богу на истину; ешафоти и инквизиције размрвише чудо људских трупова и последије свију тих жалосних звјерских операција, јави се ту знамење спасења праведним мученицима

— заблиста се над тим крет Спаситеља. Мирна бијаше свим тим мученицима душа њихова, јер њу прихваћаху анђели у ваздуху и одвођаху Ономе, што их зваше: „приидите ко мнѣ вси труждајућиси и обременени и азъ упокою вы“ (Мѡ. 11, 28—29.)

Б Е С Ј Е Д А,

ВИСОКОПРЕОСВЕЩЕНОГА ПЛАТОНА, МИТРОПОЛИТА КИЈЕВСКОГА И ГАЛИЦКОГА

С рускога превео Ристо М. Поповић — свештеник Загарачки

На вознесењу Господње. ¹⁾

(Објашњење околности вазнесења Господњег на небо).

Ми данас светкујемо, драга браћо, преславно вазнесење на небо Господа нашег Исуса Христа. Ви, без сумње, чули сте, — најпослије бар морали сте чути, како се догодио тај дивни догађај, пошто сте више пута о том слушали у овом св. храму (Лук. 24, 50—53). Но ја сматрам да је потребито напоменути и у неколико објаснити вам околности тога красног догађаја, да бисте их боље разумјели, а за вашу корист.

Дакле, чујте што ћу вам о њима казати. — Евангелист Лука прича, да се Исус Христос пред вазнесењем Својим на небо јавио Својим апостолима и другим ученицима Његовим, који су били с њим и, увјеривши их у истини свога вазнесења, отвори им ум у разумјењу Писма и уједно објасни, да су они дужни проповиједати у име његово покајање и опроштење грјехова по свему свијету; а за тим увјеривши их и утјешивши их обећањем Духа св. изведе их „вонъ“ из Јерусалима до *Витаније* и тамо се вазнесе на небо (Лук. 27, 33—51). Читајући ову историју рађа се питање: зашто се Исус Христос није вазнесао на небо из Јерусалима пред очима онијех, који га разапеше и других, који га не вјеровашу? Јер може бити ови Јудеји, видјевши ово чудно вазнесење његово на небо, увјерили би се њим, да је Он ваистину од Бога послан и да *оиде* к Богу полази (Јов. 13, 3. 16, 28); и признали би Њега Сином Божјим, који је сишао на земљу ради нашег спасења. Да, но да је могуће

1) Говорена год. 1878.

било те пошљедице од њих очекивати, онда Исус Христос дошавши на земљу ради спасења грешних, без сумње, не само што би се вазнесао пред Јудејима, но би им се још и више пута јавио послје свога предивнога васкрсења из мртвих. Но, Он није благоизволио то учинити, јер срцезналац је знао, да нова чудеса послје онијех, која учиње пред Јудејима за вријеме земаљског живота, не би могла омекшати њихова срца. И заиста, ако су непријатељи Исусови — Јудеји сва његова чуда приписивали сили велзевуловој — демонској (Мат. 12, 26); ако они нијесу у њега вјеровали, пошто је васкрсао четвородневног Лазара, но се договорили, да га убију (Јов. 11, 41—53); ако су они и онда, кад је Он сам васкрсао, не увјеравали се овоме чуду, но подмитили војнике, да кажу, да су тобож Његово тијело украли Христови ученици (Мат. 28, 11—15); и ако су — вељу — ти Јудејци били тако озлојеђени против Исуса Христа и тако упорно одбачивали сва Његова чудеса: онда по свој прилици ни преславно вазнесење Његово на небо не би могло подјејствовати на њих к спасењу, и они би заиста приписали враџбинама и дјејству велзевула — кнеза ђаволског. Те због тога Господ није благоизволио пред њима се вазнијети на небо, чега нијесу били ни достојни да буду присутни због својих гријехова

Ми смо рекли, да је Исус Христос пред Својим вазнесењем на небо извео ученике своје из Јерусалима до Витаније и тамо се вазнио на небо, али се Он није вазнио из саме Витаније, него са *Елеонске горе*, при којој се налазило то село (Мар. 11, 1. Дјеј. 1, 9—12). Ради чега је угодно било Господу, да се вазнесе с горе Елеонске, а не с другог мјеста? Евангелист то не објашњава, али — очито — било је неког узрока, јер ничега Господ не твори напрасно — без узрока. Рећи истинито и погодити какав је био тај узрок, кад није о њему ништа речено у Св. Писму — не могуће је; али је могуће с вјероватношћу претпоставити, да је Исус Христос благоизволио вазнијети се на небо с Јелеонске горе, близу Јерусалима, с крај Витаније због тога, што није хтио да води далеко своје апостоле из Јерусалима, у ком су, по његовом обећању, морали стојати све до силаска Св. Духа на њих (Лук. 24, 29), а при том је желело, да би били свједоци Његова преславног вазнесења, не само једини Његови ученици, но и другови Његови, који живљаху у Витанији — Лазар и његове сестре. Може бити, да се Господ вазнесао с горе Елеонске због тога, да би та гора — свједоком жалости и понижења Његова, на којој се Он молио пред стра-

дањем до крвавог зноја, и с које је одведен био на крну смрт, као преступник (Лук. 22, 39—54), у исто вријеме била и мјестом Његовог божанственог прослављења. Могуће, да је вазнесењем с све горе Господ хтио напоменути апостолима, заједно и нама, ону истину, да *шћесни* — жалосни *пуа* живота, који је подобан ономе, каковим је Он прошао с Елеона до Голготе, води на небо — у *живот* вјечни, и да се због тога нико није дужан њега уклањати на *широке* греховне распутице, које *воде у ширш* (Мат. 7, 13. 14).

Налазећи се с ученицима на гори Елеонској, Исус Христос, *подигнувши руке Своје* — *благослови их* (Лук. 24, 50). О! како су срећни били ти ученици Христови, који су се удостојили Његовог благослова, — источника сваког добра нашег, временог и вјечног! Али ми не треба да завидимо овим ученицима, јер благослов, који су добили при вазнесењу Његовом, не односи се само на ученике Његове, но на сву Христову Цркву, коју су они онда сачињавали. Он се односи на све вјерујуће у Христа, а сљедоватељно и на нас, браћо! О том јасно свједоче апостоли, говорећи, да *Бог и Отац Господа Нашега Исуса Христа благословио је нас кроз Христа свакијем духовнијем благословом на небесима*, да су сви *кршћани* позвани, да наследе благослов Божји (Еф. 1, 3; 1 Пет. 3, 9). По томе, можемо се утјешити мишљу, да Господ, видљиво благословивши нас у лицу апостола при своме вазнесењу, невидљиво благословио нас с неба и благослов Његов пребива вјечно с нама, ако ми само достојни будемо и не удаљимо се гријеховима својим од Њега! (т. ј. благослова).

У то вријеме, када Исус Христос *благослављаше* своје ученике — говори Евангелист — *Он се поче удаљивати од њих и вазнесе се на небо* (Лук. 24 51); а у апостолским дјејанијима тај евангелист говори, да, кад се је Исус Христос *подигао* од земље *пред очима* ученика својих, онда Га је облак обузео и не виђаху га (Дјеј. 1, 9). Дакле он је онај, којему су — по изразу псалмопјевца — *облаци своје колеснице и иде на крила вјетра*, коме је *небо престо*, а *земља — подножје нога* (Пс. 10, 3, 3. Исaiј. 65, 1), т. ј. Он је Бог, у противном случају Он се — очевидно — не би могао вазнијети на небо, а сувише без практичних справа, којих није било при његовом вазнесењу. Истина, црквена историја прича, да су се неки људи вазнијели на небо без човјечанског оруђа, као: праведни Енох (Бит. 5, 24. Сир. 49, 16), Илија пророк (4 Цар. 2, 11) и апостол Павле (2 Кор. 12, 1—4); но какова је разлика међу њиховим и Његовим ваз-

несењем! У вазнесењу Исуса Христа види се сасвим слобода и радња (кретање) његове сопствене силе, — Он се вазнио на небо по својој жељи идући и летећи по ваздуху; а поменути мужеви одигнути су били од земље предодређеном силом, на пр.: пророк Илија — по ријечима св. Писма — *био је вознесен огњеним вихором на колесницама с огњеним колима* (4 Цар. 2 11. Сир. 48, 9). — Исус Христос — по свједочанству апостола — *изашао је више свију небеса*, — на право небо, гдје је Бог, и *сио с десне стране престола величанства Божијег* (Еф. 4, 10. Евр. 8, 1. 9. 24); а поменути мужеви ни из далека нијесу достигли толике славе ни висине, на пр.: пророк Илија — по свједочанству светога писма — *однесен је био вихором као иути неба*, а не на право небо (4 Цар. 2, 11); апостол Павле — по сопственим његовим ријечима — *изашао је само до трећег неба* (2. Кор. 12, 2), а не изнад свијех небеса; најпослије праведни Енох — говори ријеч Божја — *узет је или одигнут од земље* (Бит. 5, 24. Евр. 11, 5. Сир 49, 16), ама када — неизвјесно је. Уобразивши све ово, немогуће је не увиђети у вазнесењу Исуса Христа на небо, да је Он сушаство, које је веће не само од људи, него и од анђела: јер, *којему је ангелу* — вели апостол — *рекао кад Бог: сједи с десне од Мене* (Јевр. 1, 13)? А њему је Бог Отац не само *то рекао, него Га заиста и сио* — по увјерењу апостола — *с десне стране Себе на небесима над свијем поглаварствима и властима и силама и господствима* (Еф. 1, 20, 21). Што се може из тога закључити, да је Он изнад свијех створенијех духова — вазљубљени Син Божји, којег воли Отац небесни (Матеј 3, 17).

Када се Исус Христос вазношаше ка небесима, апостоли *Му се поклонише* — вели евангелист — (Лук. 24, 52). Но то не бијаше прости поклон. какови ми чинимо опраштајући се с неким, но божанствени поклон, који апостоли одадоше Исусу Христу, јер по Његовом славном вазнесењу на небо јасно су се увјерили, да је Он истинити Бог, Владика неба и земље. Те, по томе и ми, браћо, дужни смо се поклањати Њему, не само — тијелом, него и унутрашњошћу — духом и истином, као што је Он заповиједао поклањати се Богу (Јов. 4, 24). А такав поклон бива онда, кад Га исповиједамо пред својим Господом, не само устима, него и срцем — кад искрено к њему жудимо и свесрдно се старамо испунити Његове заповиједи. А ко именује Њега Господом, а нема према Њему усрдности, и ко се назива слугом Његовом, а не ради о испуњењу светих Његових заповиједи, тај — очевидно — вара и разгњевљује Њега, а у исто

вријеме показује себе лукавим и љењивим слугом! А ви знате, каковом ће се казном казнити такав слуга на суду Божјем, — Господ ће га ставити „во тьму кромѣшную,“ — гдје „плачљ и скрежетъ зубовъ (Мат. 25, 24, 30).“ Чувајмо се таковог дијела и радимо Господу са *страхом и трепетом, шворећи вољу Божју из душе* (Филип. 2, 12. Ефес. 6, 6).

Поклонивши се Исусу Христу, као Господу, апостоли се *поврашше у Јерусалим с великом радошћу* (Лук. 24, 52). Но, чему су се они радовали? Јер би прије рекао, да би им требало плакати раздвајајући се са својим Господом и Учитељем. Без сумње, они би се ожалостили због тога, да их је Господ одиста оставио. Али они нијесу могли о томе ни промислити, јер им је Он пред својим вазнесењем, т. ј. кад се вазношаше, свечано обећао, да ће пребивати с њима нераздвојно вазда: *Ево Ја сам с вама у све дане до свршетка вијека, рече Он тада* (Мат. 28, 20), а Његово славно вазнесење догодило се је за извршење овога обећања. Видећи ово, апостоли су дужни били коначно убити себе у тој истини, да је Исус Христос живи и присносушни Бог, да је он свршио дјело искупљења људи, ради чега је и сашао на земљу, и опет ће доћи у предвјечној својој слави и уједно ће узети *сваку влисту на небу на земљи* (Лук. 24, 26. Мат. 28, 18), и премда се видљиво с њима раздвојио, узнијевши се на небо, али ће им *пенидљиво* бити присутан, пазећи их и божански промишљајући с њима *Думасе* та о том кадра је била укријепити и обрадовати апостоле *Потјем* Сисао и ми, браћо, дужни смо хранити у себи; јер Исус Христос јест *и јуче и данас и у вјекове Онај исти*, без сваке промјене (Јев. 13, 8). Он је и за нас такви Бог, свемогући помоћник и покровитељ, какови је био и за прве његове ученике. Због тога, ма у каквим се околностима налазили, немојмо се нигда ожалостити, ни клонути духом, но на против будимо благодушни и радујмо се, уздајући се на благи о нас промисао Божји. *Радујте се вазда о Господу* — вели апостол (Фил. 4, 4) — јер се и сам радовао не само у благопријатним околностима његовим, него чак и у својим *страдањима* (Кол. 1, 24), по томе, јер Господ и страдања шаље за наше добро, е да би смо се њима научили хришћанском трпљењу или очистио душе наше од гријехова и да нас кроз то достојнијема учини блаженог живота на небу.

Вративши се из Јерусалима с великом радошћу, апостоли Христови *пребивали су у храму, славећи и благосивљајући Бога и јединодушно се налазаху у молитви и мољењу* (Лук. 24, 53. Дјеј. 1, 4). Тако је требало и да буде: јер преславно вазнесење Исус-

са Христа на небо морало је дирљиво дотаћи се ума и срца апостола и обраћати их к небу, доводећи их у сазнање, с једне стране — та божанствена слава, какову је добио Спаситељ, сједнувши на небесима *с десне стране Бога Оца* (Мар. 16, 19), а с друге, — она неисказана добра, која је он даровао вјерујућим у искупљењу и обећањем св. Духа (Лук. 24, 49). Увидивши ова добра и божанствену славу Спаситеља апостоли — очевидно — нијесу могли нехранити у срцу своје дубоке благодарности и велику благонаклоност к Богу, па због тога су дужни били јединодушно славити и благосивљати Господа, излијевајући своја чувства пред Њим у топлим молитвама. Подобна смо и ми чувства, драга браћо, дужни хранити к Господу, јер и ми спадамо у број онијех, које је избавио, — именујемо га својим Спаситељем и вјерујемо, да он царствује у славу с десне стране Бога Оца. По томе ћемо и ми, подобно апостолима, из дубине срца нашег прослављати и благосивљати Њега, великог нашег благодароваоца и чешће ћемо се заједно скупљати ради излијевања молитава наших пред њим. Апостоли су — као што чувсте — *вазди пребивали у храму*; а ми долазимо барем у оне дане, у које света црква особито призива нас на молитву у *Дому Божијем*. А ако ко због неких околности ни у те дане не може доћи у дом Божји на молитву, — тај нек се свесрдно моли *у дому своме*, не само у слободном времену, него и при послу, јер нам апостол заповиједа, *да се непрестано молимо* (1. Сол. 5, 18), јер се ми и тако молити можемо Богу, ако по примјеру цара Давида *вазди видимо пред собом Бога* (Псал. 15, 8), и ако — по заповиједи апостола — *све радимо у славу Божју* (1 Кор. 10-31), призивајући Бога у помоћ при почетку сваког нашег рада и одајући му благодарност и при почетку и при свшетку.

Ево, дакле, што сам сматрао за потребито, да вам речем, драга браћо, светкујући данас преславно вазнесеније Спаситеља нашег на небо! А сада, завршујући ову моју бесједу заједно с вама, надам се, да ће вам корисно бити, да вам напоменем тај благи савјет, какови нам — хришћанима даде апост. Павле, показујући на вазнесеног Господа. *Ако, дакле, васкрснете с Христом тражити оно, што је горе, гдје Христос сједи с десне стране Бога* — говори он нама: — *о горњем промишљајте, а не о земном* (Кол. 3, 1, 2). То и ја исто вељу вам: *гдје је благо наше* — Христос, *тамо мора бити и срце наше* (Мат. 6, 21).
Амин!

ЦРТИЦЕ ИЗ ПЕДАГОГИЈЕ.*)

Прибрао **Ж. Драговић.**

Логични основи појма.

Душа се потиче на рад спољашњим надражајима, јер спољашњи свијет утиче на њу на много разних начина. На пр. она добија утиске: свјетлости, музикалнога акорда, метка из пушке, изгледа мјеста, љубазног погледа, строге опомене, занимљиве приче и т. д. Једни од тих утисака остављају у души једва примјетни траг, те се изгледе и изгубе; други оставе тако дубоки утисак, који се никада не губи, него остаје стална својина душе и служи као основ за даље развијање.

Код свакога душевнога рада примјећавамо то душевно својство, да она тежи, да све утиске објасни и разумије, а не да их прима онако без рачуна. Истина, у прво доба ми слабо разликујемо разна својства предмета, нити смо кадри одвојити главна својства од споредних или случајних.

Кад смо ми у стању извојити у мислима само она својства предмета, без којих он не би био оно што је, онда се то зове *појам*.

За ови потоњи рад, т. ј. да смо у стању одвојити битна својства предмета од случајних, захтијева се много зрелије мишљење, те према томе то нијесу у стању урадити дјеца и неразвијени људи.

Добивени утисци не пропадају, него се, напротив, помоћу других добивених утисака, а благодарећи стварајућој сили фантазије, групишу у души у разне слике и одношаје.

За ово је потребито непрестано упражњавање душевних способности, јер ће тек тада душа постати жива и окретна и тек тада ће моћи живо да разликује представе и да их групише у разне слике и одношаје.

Но треба примјетити, да спољашњи појави не чине на човјека у свако вријеме једнаки утисак: безброј појава прођу мимо душу, да не оставе на њој ни најмањег трага. По неки пут човјек се тако удуби у самога себе и занесе, да не може чути разговор, који се близу њега води, нити добити о њему јасне представе, или, н. пр., може гледати на познати предмет

*) Ове „цртице“ прибрао сам по разним, већином руским ауторима, и предајем их јавности с увјерењем, да ћу тијем учинити корист нашим учитељима, бар оним, којима нијесу доступна дјела, из којих је овај низ чланака изабран.

и непознавати га. Ово значи, да *пажња* није била обраћена на тај предмет. С тога треба да душа обрати потпуну пажњу на спољне предмете, ако ће да добије јасну представу о њима. Према томе *пажња* је први чин свјесне душевне радње и први степен човјекове саморадње, у коме се исказује воља душе, да се упозна са спољашњим свијетом.

Ми разликујемо двије врсте пажње: *пасивну* и *активну*.

Пасивном пажњом називамо ону, која долази с поља од самога предмета, његове красоте, новости, занимљивости, случајности и т. д. *Активно*м пажњом називамо ону, која потиче од човјека намјерно и наперена је на какав предмет са жељом да се проучи.

Активна пажња има много више значаја за наше душевно развиће, него ли пасивна.

Тако исто много је важнији *појам* него *предстаза*. У појму мисао добија много више, него ли у представи, т. ј., у појму се одвајају битна својства предмета од небитних или случајних. То се одвајање чини помоћу сравањења и апстракције. Кад сравањемо разна својства извјесног предмета међу собом у различито вријеме и у различитим условима, примјећавамо, да нека од тих својстава остају вјечито у предмету, а нека се измјењују или са свим нестају. Ова прва својства биће битна или главна, а друга биће случајна. Кад сравањујемо та иста својства са другим једнородним предметима, примјетићемо, да су та својства својина и тијех других предмета исте врсте; а она друга својства — случајна — можемо наћи само код једног или код неколико предмета, а не код свију. Ова прва или главна својства називамо општа, а друга називамо јединична, посебна или одвојена.

Они умни рад, помоћу кога ми одвајамо ова посебна или јединична својства од општих, називамо *апстракцијом*.

Да узмемо један примјер: Општа својства појма *дрво* јесу: способност растења, стабло, гране и т. д., а јединична или случајна својства била би: лишће, боја коре и т. д. Према томе правилан појам о дрвету можемо исказати овако, *дрво је биљка са стаблом и гранама*.

Други примјер: у појам *човјек* не може да пристане и својство „*изображен*“, јер то својство није стално, нити је опште код свију људи. Али *разум* јест својство, које се је налазило код свију људи и у сва времена. Према томе тачни појам о човјеку можемо исказати овако: „Човјек је суштаство разумно.“

Укупност свију битних својстава предмета назива се „*са-*

држај појма,“ а укупност свију предмета, које обухвата појам назива се „*обим појма*.“ Н. пр: садржај појма „*дрво*“ јест: биљка: стабло и гране, а обим истога појма биће: дуб, липа, бреза, јасен и т. д. једном ријечи сва дрва. Садржај појма „*човјек*“ јест суштаство и разумност, а обим истога појма: Петар, Павле, Никола, Монгол, Француз, Црнац, Јевропејац, Американац, једном ријечју сви људи.

Садржај и обим налазе се увијек у преокренутој сразмјери, т. ј. чим је виши обим, тим је мањи садржај и обратно н. пр: код појма „*човјек*“ виши је обим, него код појма „*словенин*“, али је појам „*словенин*“ богатији садржином.

Појам „*дрво*“ обухвата собом сва дрва свију појасева, а појам „*бреза*“ има сва својства, која има и појам „*дрво*“ и сувише својства своја, која је одликују од осталог дрвећа, и чине јој да буде баш „*бреза*“, а не што друго, као н. пр: бијела кора, особити облик листа, особита форма сјемења и т. д.

По обиму појам може бити: појам јединични, појам врсте или феле и појам рода. *Јединичним појмом* називамо онај, који садржи у себи само један предмет, н. пр: Владика Данило, Божана, Подгорица, оваков појам назива се још и појмом *недјеливим* или *индивидуалним*. — Појам врсте јест таков, који садржи неколико јединичних недјеливих појмова. На пр. црногорска ријека, окружна варош РЕКА. — Појам рода зове се онај, који садржи у себи и обухвата све јединичне врсте. На пр: господар, ријека, варош.

Појам служи као основ за даљи умни рад. Од упоређивања и узајамног односа појмова постаје *суђење*.

Суђење није ништа друго, него одређивање појединих својстава предмета. Оно се састоји из три дијела:

I.-во. *предмет*, којег се својство исказује — то је подмет; II-го *својство* — то је прирок и III-ће *однос* између подмета и прирока. На пр. појезија не може бити без идеала. Стихови Његушеви пуни су силе и красоте; Жабљак је саграђен на брежуљку, Наполеон I. у мало што пије погинуо на Ватерло.

Суђење или мисао која се исказе ријечима зове се *реченица*. Од мисли исказаних ријечима особито су важне оне, које показују битна својства предмета, те тако нас тачно и јасно с предметом упознају.

И мисли могу се по обиму раздијелити на оне, које се односе на јединичне предмете, на оне које се односе на више предмета некога рода и на оне, које се односе на све предмете некога рода, на пр. за први случај — Скадар се налази на из-

вору Бојане из Скадарског језера. За други случај — у варошима је становништво гушће, него у селима. Но наш умни рад не зауставља се на овоме, него ово што смо до сад казали служи као основ за даљи, виши умни рад, јер неколко таквих мисли или суђења доводе нас да изведемо општи закључак о једноме или о другоме предмету.

Закључци или *силогизми* јесу оно, кад ми на основу двају познатих одношаја изводимо и одређујемо њихов одношај к трећему. На пр. сви људи могу гријешити (ово је опште суђење); научењаци су такође људи (ово је суђење одјелито или јединично); шљедователи, научењаци могу гријешити. Ово постоје и назива се закључком или силогизмом.

Често пута бива да силогизам изгледа врло правилан, али је нарочито на лажноме темељу постављен, такав силогизам назива се *софизам*, који обично нас доводи к лажноме закључку. На пр. од разних болијести људи се лијече правилним лијечењем (ово је опште суђење); Н. Н. излијечило се од назеба без лијскова (Ово је јединично суђење) шљедователно најбоље је лијечење од назеба, кад се човјек никако не лијечи.

Појам. суђење или пресуда и закључак јесу три главна степена свакога умнога рада. Тај умни рад потиче и подржава се разноврсним утисцима, које душа добија од спољашњег свијета. Таквим начином душа човјјекова стоји с друге стране у свези са видљивим или реалним свијетом, и с друге стране с невидљивим свијетом, који је вјечно даје души нову грађу за даље напредовање. и то с једне стране ту грађу даје јој сама природа својом разноликошћу, а с друге стране друштво људско и успјеси прошлих покољења у разним наукама и вјештинама, које смо усцјехе ми од њих нашљедили и с њима се користујемо. Али душевни рад не ограничава се само на спољашњи видљиви свијет, јер она (т. ј. душа) има својство да непрестано тежи к бесконачноме савршенству, те на основу онога што душа види у реалном свијету, она чини закључке о свијету другоме, бољему и савршенијему и прелази од онога, што је привремено и прелазно, к ономе што је вјечно и бесконачно. Таквим начином душа стојећи, као што рекосмо, у свези с реалним свијетом, стоји с друге стране у свези са свијетом невидљивим, духовним и те представе о томе свијету за разлику од првих називају се *идеје*, а свијест тај за разлику од првог, назива се *свијет идеални, вјеснички*.

Чисте идеје, онакве какве се у извјесном тренутку јаве у души човјековој, називају се *идеали*; а она способност човјекова, да се својим духом може уздићи над свијетом видљиве природе,

и да се у души његовој могу појавити идеје о ономе, што је бесконачно, вјечно и идеално, назива се *разум*, којијем човјек никад не може потпуно остварити идеале, али их вазда у души носи, мили су му, тежи да их оствари и тјеши себе мишљу, да им се све више примиче.

У тој тежњи човјековој, да оствари идеале и садржи се јемство за напредак или прогрес човјечанства, те се и овијем човјек одликује од осталих створова земаљских.

Што више ми заилазимо у тај духовни свијет, то се више он шири пред нама; што се више напредује, то се више пред нама раскрива хоризонат, који нас мами све даље и даље.

На овоме се оснива и главна способност човјека и човјечанства — *самосвијест* и тежња за *самоусавршавање*.

Помоћу идеала у души човјековој сугичу се у један мах два свијета — видљиви и духовни. — С једне стране човјек се уздиже над видљивим свијетом и помоћу идеала почиње боље разумијевати себе као члана друштва и човјечанства, и уздиже се до идеја научних, пјесничких, родољубивих и религиозних. С друге стране он се свијема силама стара да оствари колико је могуће више идеала, те му се ушљед тога и видљиви свијет чини љепши, уреднији, чистији и човјечнији.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
(Национална)
————— CRNOJEVIĆ

НЕШТО О ДОМАЋОЈ ЊЕЗИ И ВАСПИТАЊУ У ЦРНОЈ ГОРИ

пише Лука Јововић, учитељ

Од бољих и најбољих педагога налазе се читаве књиге, сијасет поука и напомена, које сваког часа искрсавају по разним журналима, преведене по томе или овоме писцу, са оригиналним додатцима и уметцима, каламећи и примјењујући на своје: о домаћој њези и васпитању, као о главном — управ најглавнијем факту школске наставе, јер не вриједе и не помажу ваљане школске књиге, ако је темељ домаћег васпитања и њега на пијеску саграђен. Ваљани српски писци — педагози — својски прихватише то теретно питање, дотакоше се да како, и писаше и пишу сваке године: књиге, чланке и расправе, напо-

мињући и доказујући мајкама српкињама, пружајући им правила и упуства, чега се требају придржавати, а чега клонити за вријеме док дјецу предаду школи и учитељу на расположење, а и послѣје, пошто је школско васпитање без домаћег, ништица без цифре. У писању тога посла од наших до сада познатих највише су се одликовали са српским педагошким перјаницама: Натошевић, Новаковић, Милићевић, Вукићевић и други: а у потоњу и трудољибиви специјалиста велеуважени г. д-р Војислав Бакић, који сваке године: расправља, приправља, мијења, доводи и прикупља грађу, правила и средства, како да се уреди и поправи то за нас тешко и претешко питање школско, претешко кажем због тога, пошто га треба писати много-стручно: за мали дио богаташа, за пуку сиротињу, а већи и највећи дио за масу народа; па за разне индивидуе и склоп тјелесни: а то је, можемо поново рећи, претежак посао; јер сви слојеви народа, свију крајева нашега српства, појединцу донекле остају мрачни и нејасни.

Ја ћу у то море просвјете на корист српства бацити једну кап, која — мислим — неће бити на одмет нашим ваљаним педагозима односно грађе, да би извољели написати коју књижицу од које осмине понаособ о: „домаћој њези и васпитању у Црној Гори.“ Ратне прилике нијесу допуштавале постепено развиће јавне наставе код нас, прављени су прекиди и скокови, како бисмо ишли паралелно са осталим изображеним свијетом; а то богме колико-год су наша дјеца од природе даровита и бистра, није могуће пропуштено стићи. Шаблон просвјећене Јевропе није за нас, јер смо ми у таким околностима и приликама да смо вазда — непрестано стајали и стојимо на ратној нози. Три се главна правца — гране — треба придржавати за спремање наших синова: да буде побожан грађанин, добар војник и вјешт агроном. Овђен се удалечих од теме, али ево одмах. Нико нека се не узмиче од тога рада, јер ће малим незнатним прилогом велику корист учинити и услугу, а себи стећи хвалу и признање широм Српства цијелога.

Прво, дакле, добро би било, кад би који од педагога стручњака пружио упуства: што се има тражити и дознати: о домаћој њези и васпитању у Црној Гори, каква је била до сада и каква постоји. Док то буде, ја ћу кратко истакнути домаћу његу и васпитање код нас до сада какво је било и сада какво постоји, а то је једно и исто, изузимајући неколико образованијех породица и мали дио варошана, а каква треба да буде то ја

нијесам у стању тачно изнијети, јер ја се држим оне народне: „чега лије ни цар не ије.“

Док год се код нас не уреди домаћа њега и васпитање приближно нашему стању, заједно са ваљаним школским уџбеницима, код нас ће лажна просвјета провиривати, која је, по моме сваћању, доста јаког ухватила коријена, и на чуду ће се бити од младића са изреком: ја сам способан, и ја сам способан, и ја сам способнији, други пут ћу се поврнути на то питање; јер ево опет нехотично удалих се од програма, којег сам овога пута намјеран био строго се придржавати, због чега се ево по други пут враћам на он кап, коју ево претварам у зрна.

Црногорска жена послѣ порођаја за неколико дана држи, топли и његује дијете обично покрај ватре. Трећег или четог дана придигне се и почне да ради кроз кућу. За све то вријеме она — мајка — једе обична јела са већом порцијом чорбе, а вино и ракију пије више но обично. На глас дјетета, знојава прашна дотрчи с рада кући, те га понуди и задоји; а ноћу за вријеме плача и кривљавине заљуља га у све четири, пјевајући му јуначке пјесме: „Ти ћеш кући стожер бити, а граници узданица“ и подобне, као: „Игра баба и мјечић и ђевојка и ђетић, боља баба и мјечић, но ђевојка и ђетић“ и т. д.

Ако су пољски радови, носи га у колијевци на глави на њиву, смјести га при крају, на ради; кад сунце припече, наднесе над њим грана, те му начини хлад, и само онда кад се плачем задави, приђе к њему, те га нахрани. Сразумије се опет прашна и знојана. — У вече кад обрне кући, упрти се бременом дрва на леђима, торбама о рамену, а колијевком на глави, право дома рекао би земљу не додира. Пошто се раскомоди, живо уложи, те донесе воде, умјеси хљеб и зготови вечеру. Дијете се научи томе ријетком — непериодичном посјеђивању и јављању, те кад види свој рачун, заљуља се само и загуди на његовом језику у хармонији с неким имитирањем мајке. Но сају их ријетко и то неправилно. Кад се почне држати само нога, одмах навали путовати придржавајући се рукама за ствари по кући, падне, удари се, завитеза и опет се само придигне, обикне томе падању и ударцима, те му постане као пјесма, и то је мјесто плача. Црногорско дијете кад се скотрља, оно се већином смије, види да га не сажаљева нико, нити се ко опет на то свраћа, па се тако само из ћошка устајући јавља: „имак ја сломити, нане“ — а оно се је међу тим јако натукло. Чељад у кући не жале га, но напротив хвале и смију се, те се и оно само засмије — све весело. Бос, гологлаз, у самој кошуљи

од обичног постава и љети и зими одрасте, те се научи и очврсне. Оно би се зацѣнуло од плача, кад би га одвраћао и нуткао да у кућу уђе, кад је њему стигла воља, да босим ногама пред кућу снѣг таба, и лапавицу иза уши и на уши дочекује; или опет љети да по врућим плочама чепука.

Дакле по до сад наведеном слабо се код нас пажње обраћа на тјелесно одгајивање дјецe, него се то да у некој мјери и опростити; него се морална страна јако занемарује и то код оба родитеља готово, код мушког више; они сматрају као неку врсту јунаштва, ако је дијете добило толико куражи, да мимо-пролазеће путем камењем прате, старијег замуча, осрамоти или му у брк пљуне, у мјесто опомене, ту се разлијега грохот смијеха; или ако га мајка накара, наводи прибјежишта код оца и обратно, и ту из закриља у слободи наставља псовку. Ни од једног јела или пића што постоји у кући не би родитељи окусили — но би се вољели отровати — но с истим не понудити своје дијете; па чак и сехире са њиме. ако га мало више развеселе пићем, да му слободније и брже неморалне фразе преко уста излијетају, а што да речемо о вођењу дјецe по славама и свадбама, истина то су и стари Грци радили. али нарочито због тога, да се уче умјерености у јелу и пићу са угледањем на родитеље, који су велику умјереност подржавали и практиковали, имајући у виду млади нараштај, него код нас то на жалост бива и постоји обратно. Поред моралне стране слабо се код нас води брига и о тјелесном одгајивању дјецe. Више пута се у игри остављена себи самим скотрљају у оборима, низ камење или подзиде, те их облије крв. Умиј крв и очисти, зачепи ране, посипи сољу, чађу и пепелом, подвези убрусом, и најпосље похвали како је он јунак и добро трпи, пољуби ће боли и на глас дјетета: „ване, да ми хљеба“ — учињен је крај тој трагедији, са додатком: „избићу ја и платиће ми они камен или дијете, на које се он највише жали. Због таквих удараца пошто је наше мјесто кршевито — већином ћете видјети одрасле Црногорце — поред оних рана, те су у бојевима задобили, и ране по образима, челу, лубањи, носу, руци и нози, те су несташлуком — као дјеца — добили. Ријетко којег, те нећете чути: „кад сам мали био, лијека божијега ми се знало није, на врх перчина сам панио, кад сам добно ову рану, а ову овако, а ону онако.“ Читаве приче има из свог дјетињства, а за сваку истинита свједочанства и потврде са ранама и ферама по глави и осталом тијелу. Дијете, остављено себи самоме, које тим мукама и патњама утече, оно и живи, постане челик гвожђе,

а иначе свршава. (Премда у Црној Гори сразмјерно не умире више дјеце, него по другим српским крајевима.) И тако су дјеца одрастивала у овоме „поноситом стијењу“ — иначе не ћаху моћи бранити и одбранити ово: „српске круне — драго камење.“ Природа сама кује и кали људе за ово мјесто, изложени њој она им је покуцивала груди, неспособне примала натраг, враћала Богу на истину: „Ко не може муке подносити, под Малолетом да га није градом!“

Бјеше се одомаћио код нас и купио једну њиву неки занатлија зидар, поријеклом талијанац, на своју дјецу примјењиваше правила хигијене, а за башту придржаваше се ботанике, — бјеше изучио њешто агрономије. „Виђите људи — рече Андрија Голубов — овога нашега Петра лацмана, кад хоће да му дијете вечера: он у једну руку држи хигијену, а у другу очицу, па га залаже, а свако му стоји ка попивено; а кад лозе бреже: у једну држи баштован, а у другу маказе, кап, ту попили ђаволи да је у ове пет година од својега вина на уста окусио! А ја: ђеца ми другога дана вечерају — на прездан — и то скроба неславнога; у чему их видиш преко дан, у то омркну и освану, другога покривача ноћнега немају, па стоје свакоје — би с њим зид пробио; а лозе, некоју у брезању дотакнем, а некоју не дотакнем, приклопе их драче и лемине, па скапулају од града, пунана стоји свакоја, ка да их је човјек вилама намашао!“

И код старих мисираца такође слабо се је пазило на тјелесно одгајивање дјеце: „Она су рицла готово гола, боса, гологлава и обријане главе, храна им је била што може бити простија. Сав трошак око дјетета, док не подрасте, није износио више од 20 ¹⁾ драхама, или око 100 наших гроша.“ Па и код дивљих народа у Африци и Азији о дјецци се најмања брига водила, само су гледали као по готову саде код нас да их причајући им покрај ватре кљукају неваљалим обичајима, причама, празновјерицама о ђаволима, тенцима, коризми и т. д.

Талијанац Викторин од Фелтре (близу Мнетака) поред тјелесног вјежбања: „навикао своје ђаке да подносе зиму и жегу, да се задовољавају лаком хаљином; јер говорио би он често, ваља се вама навикнути на све промјене ваздуха, и на све незгоде у животу; Ви јошт не знате, у какве прилике можете запасти некад.“ ²⁾ А Енглески педагог Лок опет вели: „Не треба постављати многа правила дјецци за владање, јер ако се хоће све да одржи, мораће бити сувише; а ако се које год погази, квари се власт.“ ³⁾

1) Историја Педагогије од Милићевића.

2) 3) Историја педагогије од Милићевића.

О ВАСПИТАЊУ ДЈЕЦЕ МИСЛИ СВ. ЈОВАНА ЗЛАТОУСТОГ.

преводи с руског **Косто Лучић**, учитељ

(Наставак.)

21) Кажите ми најбоље биљке?

Зар нијесу оне, које саме у себи садрже сопствену снагу, те им не може нашкодити ни киша, ни град, нити олуја, или тијем слични узроци, него слободно стоје, као да све презиру, не нуждавајући се и у каквој заштити. Исто је такав и мудар човјек, такво је његово богаство. Он ништа нема, а све има; све има, а у њега ништа нема. Стијена није изнутра, него споља добро заштићена. Кажите ми још, које је тијело најјаче?

Или оно које је здраво, и које је кадро претрпјети глад, којему не шкоди ни зима, а тако ни врућина, или оно, које није у стању ништа од овога пренијети, и које се осим тога нуждава у лекаријама и лекарима.

Заиста онај је прави богаташ, који се ни у чему не нуждава. Због тога и говори ап. Павле: „Васпитавајте дјецу у страху и науци Господњој!“ Те за то не тражите својој дјечи заштиту у спољашњем благу, него унутру по упуству светог Апостола, јер се у том и састаја славна и богаство.

22) *) Богаство одвећ много нашкоди, кад нас доведе у такво стање, да проводимо развратни и раскалашни живот.

За то васпитавајмо дјецу у томе, како би била кадра са свијем се борити, и да би знали, као се треба владати за вријеме невоље, васпитавајмо их дакле: „у науци и страху Господњем,“ те ћемо за то добити обилату награду.

У самој ствари кад се људи, који се занимају васпитањем царева, који израђују њихове слике, користе опћим уважањем, то онда ми, који украшавамо слику цара небеснога (јер је човјек слика Цара небеснога) нећемо ли се наслађавати много већим благом због тога, што се трудимо да усавршимо подобу божију. С овим се могу упоредити душевне врлине, кад дјецу научимо да постану добра, нераздражљива, незлобна, добротворна човјекољубива (ово је све својствено Богу) и кад их упутимо на то, да не прецењују земаљска блага.

*) Одавде из бесједе „к вјерујућем оцу.“ Слова св. Ј. Зл. при хр. чт. Том. III.

Дакле, образовати и изравнати и себе и њих — то је наша дужност; а иначе како ћемо се усудити прићи престолу небесноме? Ако је дакле онај, који има распуштену дјецу, недостојан свештенства, тим већма није достојан царства небеснога.

Ако су дакле наша дјеца неуредна, то онда ми смо за њих одговорни. Заиста то ће се догодити онда, ако се не будемо с наше стране служили строгим средствима, које смо морали употребити.

23) Немарност за дјецом јест један од највећих гријехова, у којем је крајњи степен несреће. А да је то истина, и да ово тврдим с разлогом, доказаћу самим искуством, те да би и ви знали, да нам је све узалуду, па и да нам је друго свекрасно и лијепо, само ако довољну пажњу не водимо о дјеци.

Ви знате причу о прво-свештенику Илији, која се у св. Писмо налази. Па кад није могло оправдати престарјелог и знаменитог свештеника, који је 20 година без мане владао над народом јеврејским, и који живљаше у вријеме, кад није требало велике строгости у животу, него на против он је грозно и жалосно погинуо само за то, што се није бринуо са довољном пажњом о дјеци, и та непажња, као велика погрешка надмашила је сва добротина и заслуге Илијине; то онда каквој осуди ми потпадамо, који живимо у вријеме, у ком се изискује већа мудрост, па шта вице немамо ни његових врлина, а осим тога противимо се и онијема, који би ради ово испуњавати, чинећи им сметње, а са својом дјецом поступамо горе, но варвари!

Варварска суровост доводи до ропства, до пропасти, и до ропства отаџбине и у опште до свих невоља физичних; а ви робите саму душу и свезавши је као каква роба, тим начином, предајете је у руке злијем и свирјепим демонима и њиховим страстима. То ви радите — дјеци својој не казујете ништа кориснога (духовнога), а и другима не дате то извршавати.

24) Нико ми није казивао (а да нијесу многи?), који су већма од Илије занемаривали дјецу, — да су претрпјели ишта слично Илији.

Не, много су више претрпјели и много више и то за тај исти гријех. Јер откуд долазе ране смрти? Откуда дуге и тешке болести код нас и наше дјеце? Откуда су губитци, откуда несреће, откуда још велико мноштво зала? Зар није све од тога, што се не старамо да своју одану пороцима дјецу поправимо.

Да се у томе боље увјеримо, и не само из несреће тог старца (Илије), ја ћу вам навести ријечи још једног мудраца.

Он размишљајући о дјечи ево како каже: „не весели се несретним синовима, јер ако немају страха Господњег, не вјерују њихову животу! (Сир. 16; 1—2.) Јер ћеш закукати плачем прије времена, и не надајући се чућеш за њину погибију.“ Дакле, многи — као што рекох — претрпјели су много сличнога, а ако су неки од тог и избјегли, неће избјећи за вазда, и ако су се на велику несрећу своју овдје искрали, неће моћи тамо, него ће добити најжешћу казну по одласку одовуда.

25. Немојмо бити неразмишљени с тога, што нам сада Бог не шаље пророка и не предриче нам награде, као што је било са Илијом. Сад није вријеме пророка; а у осталом Он нам их и сад шаље.

Откуд нам је то познато? „Имају, речено је, Мојсија и пророке (Лук. 16. 30). Речено је онијема, у чије су доба живјели Мојсеј и пророци, а то исто је речено и нама, и Бог не говори само једноме Илији, него кроза њ и његова страдања свијема, који слично њему гријеше.

Бог није ајтарџија, и кад он уништи онога, који је мање погријешо са свом његовом кућом, то неће оставити без награде ни оне, који су много теже погрешке учинили.

26.) Сами Бог много се стара о васпитању дјеце. Због тога је он поставио таку тјесну везу у природи (између родитеља и дјеце), да родитељи имају неминовну обавезност старати се о дјечи. Најпослије, он је установио законе односно старања о њима, и уредивши празнике заповиједио је, да им се њихове установе објашњавају. Тако рекавши о пасхи, он је у исто вријеме и овај савјет придодео: „И казаћеш сину твоме у тај дан говорећи: ово је за оно, што ми је учинио Господ, кад сам излазио из Мисира!“ (Исх. 13. 8.) То исто Он чини и у закону, јер рекав о препорођенијема додаје: „А кад те запита син твој у напредак говорећи; шта је то? реци му: руком крпком изведе нас Господ из Мисира, из дома роњскога. Јер кад отврдну Фараон, те нас не хтје пустити, побди Господ све првијенце у земљи Мисирској од првијенца човјечијега до првијенца од стоке; за то приносим Господу све мушко, што отвара материцу... (14. 15). Свијем свијем Он нам заповиједа упућивати дјецу к Богопознању. Па и самој дјечи Он много заповиједа, у односима према родитељима, награђујући послушну дјецу, а кажњавајући неблагодарне, те их тим начином чини много дражим родитељима. У самој ствари кад нас поставе старатељима над макар ким, то нам се том почашћу налаже наша велика обавеза, да се о њему бринемо, и то само једно, без

свега осталогa, у стању је да нас увјери, да је сва судбина тога човјека у нашим рукама, и ми заиста нећемо се ријешити, да нанесемо штету ономе, који нам је тим начином повјерен.

Тако је и Бог учинио. К' овоме Он је присајединио и природну обавезу. Дакле да би родитељи по наредби васпитавали дјецу, и да не би забаталили Његову заповијед, Бог их је спојио природном необходношћу. И да би та веза остала нераскинута, будући повријеђена са стране дјецe, Он је заштитио тајнама и од себе и од стране самих родитеља, а тим начином Он је потчинио дјецу родитељима, а у родитељима је побудио љубав према дјеци. У осталом није само тим, но још и другим начином је Бог чврсто и тијесно спојио нас с њима. Он не само што кажњава дјецу, која се зло односе родитељима, и добру награђује, него то исто ради и с родитељима, грдно кажњавајући оне, који за дјецу не маре, а оне, који се старају, удостојава почаст и похвала.

Тако и оног старца Илију, који у свему другом заслужи-ваше похвалу, Он је казнио за немарност о дјеци; а патријарха Аврама наградио за његову пажњу ништа мање, него и за остале врлине.

Јер говорећи о многим и великим даровима, које му је обећао дати, Бог му напомиње као узрок обећања ту врлину: „Јер знам, говори Он, да ће заповједити синовима својим и дому своме након себе, да се држе путева Господњих, и да чине, што је право и добро!“ (Бит. 22, 12).

27) Ово сам вам казао због тога, да бисмо и ми знали, да Бог неће бити попустљив онијема, који се о њима (дјеци) не старају, око којих се он сам толико стара. Јер није могуће, да се он сам толико стара о њиховом спасењу, а да пропусти оно, што за њих не маре родитељи. Неће то Он пропусти, него напротив он ће страшно негодовати, и расрдити се, као што се и у самој ствари показало. Због тога нас и блажени апостол Павле будно савјетује, говорећи: „Очеви! Његујте дјецу у науци и страху Господњему!“ (Еф. 6, 4).

А кад смо ми (духовни старатељи) обвезани непрестано се бринути о њиховим душама „јко слово воздати хотяще!“ (Евр. 13, 17), тим већма то је дужан чинити отац, који је родио сина, и с којим непрестано живи. Јер као год што се он не може извинити и за своје гријехове оправдати, тако исто не може ни за преступке дјецe.

И ово нам такође навјешћују св. апостол Павле, јер наводећи доказе, какви морају бити они, који имају над другијема

старјешинство, он поврх свега и поврх свијех њихових потребних особина захтијева од њих и бригу о дјеци, тако да се не можемо никако извинити, ако су нам дјеца развратна (Тим. 3. 4—5). То је врло праведно. Кад би зло међу људима постојало од природе, онда би сваки по праву заштићавао се извињима; но, како ми по својој сопственој вољи постајемо развратни и поштени, то онда какво разложито оправдање може имати онај, који је довео до разврата сина, кога више свега љуби?

Хоће ли казати, да га није хтио учинити поштенијем? Но то неће ниједан отац казати; јер га сама природа к томе непрестано и непрекидно побуђује.

Хоће ли рећи, да он није могао?

Но и то му није могуће казати, јер: и што је он добио сина; и што га је навикао на пажњу још у њежном његову узрасту; и што је њему првome и једиnome повјерена власт над њиме; и што он њега непрестано код себе држи, под својим надзором, — то све утиче на образовање његова сина.

Значи: да развратност дјеце ни од чега другог не произилази, него од неразумне привржености њихових очева к материјалности (богаству), обраћајући пажњу само на то, и то цијене више свега, а њиховој души није им ни бриге.

Ја ћу за такве очеве казати — али да ово нико не узме да је из гњева — да су они пори од убилаца дјеце.

Они разједињавају тијело од душе а и њега и њу — стропоштавају у пламен паклени. По природним пошљедицама они су необходимо подвргнути тој смрти, а могуће је, да тога не би било, само кад нас до тога не би довела немарност очева.

Осим тога: тјелесна се смрт прекида васкрсењем, кад оно наступи; али изгубљену душу ништа није у стању подићи; за њу већ нема спасења, но мора вјечно страдати. Значи да смо неправедно такве очеве назвали горима од убилаца дјеце.

Горе је и жесточије изгубити и развратити дјетињу душу, него узети наоштрени мач у десну руку, па њим пробости срце у дјетета, јер са душом у нама ништа се не може мјерити.

Ц В Ј Е Т Н И К   Д У Х О В Н И.

Афоризми.

О срећи, земаљском благу и задовољству.

Идџе естѣ сокровище ваше, ту будеть и сердце ваше (Матей 6, 21).

Велика је несрећа то, што људи хоће да уживају и да се наслађују онијем предметима, који су му само дати, да се њима послужи; а на против хоће да се користује онијема, којима треба да се наслађује (Св. Димитрије Ростовски).

„Кад човјека самрт нађе, ништа собом не понесе, до скрштене бјеле руке, и праведна дјела своја“ (Народна).

Земаљска је срећа као зрак сунчани, који сине иза облака, и опет се сакрије.

Свака срећа, која није вјечна, лажна је, зато треба и тражити вјечне среће (Цр.).

Ако желиш да будеш срећан, то најприје буди добар — и срећан си. Старати се о срећи ближњих, то значи умножавати своју сопствену срећу (Дјупен).

Ако си добио на земљи, да те љубе, онда си стекао највише земаљско благо.

Скоро највише се не тражи, а што купује: задовољство за здравље, милост великаша за личну независност, новци за савјест.

Миран живот ми жртвујемо за богаство, богаство за част, а част за задовољство (Ф. М. Московски).

Задовољство овога свијета за нас је оно што је свијећа у ноћном мраку за депирице: што више трче к њој, тијем више гину од ње (Шр.).

Прекини један пут тражити сујету, док она тебе није оставила.

Ко је себе привезао за земаљска блага, тај не влада њима, него она њим (Августин).

Гледај и користи се временом, земним имањем, али тако, да оно не смета теби тежити к вјечности (И. П. Соколов).

Нека ти земаљска имања буду средство, да њима придобијеш небесно имање — даји милостињу (Инокентије Архиеп. Херсонски).

Богатство овога свијета пригодно је само за овај свијет, а царство Божије и за овај времени и за вјечни (Јаков Архиеп. Нижегород.).

Иштите најприје Божијега блага, па ћете добити и земаљска (Златоуст).

Немој да се заносиш за земаљскијем задовољствима, јер су она удица, која лови душу (Св. Нил Синајски).

Најопаснији непријатељ, то је ласкавац; а највиши ласкавац, то је чулно задовољство (Ф. М. Московски).

Земаљска и чулна задовољства највише младежи гоне у земљу (Цр.).

Природа је тако удесила, да свиња непрестано гледа у земљу, и не може гледати у небо. Тако су исто и они, који обраћају пажњу само на земаљске чулне насладе, и тешко да могу свој поглед обратити к небу (Древни Патерик).

Више се приближује Богу онај, који је даље од земаљског задовољства.

Свако земаљско задовољство почиње радошћу, а свршава тугом : свадба се свршила, нема више весела.

Онај, што вазда мисли, како би се веселио, тај ризика, да буде дуго и дуго тужан (Балзак).

Ко је весело проживио на овоме свијету, томе није лако умријети (Шанфор).

Привременом — неразумном — насладом овога свијета човјек спрема себи вјечну тугу (Св. Димитрије Ростовски).

Немогуће је имати насладу и на овом свијету овамо, и у будућем са Христом тамо (Тома Кемпејски).

Највиши су безумници они, који мисле, да се могу наслађивати овамо, а тамо опет бити у царству са Христом (Б. Јероним).

Лијено је и пријатно ово садашње, али је оно при вјечности само један лијепи сјај и ништа више (Духовни Маргарит).

О, са каквијем сузама могуће би било оплакати ону развратност, што по неки своју душу, која је крвљу Христовом откупљена, даје за минутно чулно задовољство!

Боље је као Лазар на овоме свијету све трпљети, а на ономе веселити се са Аврамом, него ли са богатијем овамо се веселити за мало, а онамо се вјечно мучити (Лука 16, 19—31) Св. Тихон Задонски.

Треба се радовати тако, да никад не губимо из вида тугу грјешника на будућем суду (Св. Григорије Двоеслов).

Чувај се обилазити од задовољства, које може нанијети сузе твојему ближњему (Конфуције).

Тешко онијема, што се веселе, и ономе веселој, због којега други плаче.

Правој и благочестивој души нема на овоме свијету праве куће, него је вас свијет гони, и она хита к небу (Св. Тихон Задонски).

Боље је да те једини Бог воли и љуби, него цео свијет (Он).

Кога овај свијет ненавиди, тога љуби Бог (Он).

CRNOJEVIĆ

***

У П У Т С Т В О

за предавање једне врсте рачунских задатака

у II, III и IV. разреду основне школе.

Написао Ан. Јовићевић, учитељ.

(Свршетак.)

9) Неко тражи $15\frac{3}{4}$ хектолитра пшенице за ражи; колико је ражи добио, кад за $\frac{3}{4}$ хектолитра пшенице добије 1 хектолитар ражи?

Шта је познато у овом задатку? (Познато је, колико се хектолитара пшенице даје у размјену за 1 хектолитар ражи). Шта се тражи у овом задатку? (Тражи се, колико ће се хектолитара ражи добити за $15\frac{3}{4}$ хектолитра пшенице). Колико се хектолитара ражи добије за $\frac{3}{4}$ хектолитра пшенице? (Добије се 1 хектолитар ражи). Хоће ли се за $15\frac{3}{4}$ хектолитара пшенице добити више ражи, него 1 хектол. ражи? (Хоће више.) Какав је

број $15\frac{3}{4}$? (Смијешани број). Шта треба од њега учинити, па да се може овај задатак ријешити? (Треба га претворити у разломак са именитељем, којег има његов припадајући разломак). Који ће именитељ носити новодобивени разломак? (Четвртине). Колико четвртина има 1 цијели хектолитар? ($\frac{4}{4}$). Колико ће четвртина имати 15 цијелих хектолитара? (15 хектолитара имаће за 15 пута више, него 1 цијели хектолитар, т. ј. 15 пута 4 четвртине, што чини 60 четвртина од хектолитра). Колико има четвртина разломак после броја 15? ($\frac{3}{4}$). Колико четвртина заједно чини $\frac{60}{4}$ и $\frac{3}{4}$? ($\frac{63}{4}$ хектолитра). Какав је разломак $\frac{63}{4}$? (Неправи разломак). Шта смо добили мјесто $15\frac{3}{4}$ хектол.? (Добили смо $\frac{63}{4}$ хектолитра). Је ли се промијенила величина броја $15\frac{3}{4}$ хектол.? (Није, но је иста величина вриједности остала). Колико има четвртина од хектолитра у $15\frac{3}{4}$ хектолитра? ($\frac{63}{4}$ хектол.). Колико се хектолитара пшенице даје у размјену за 1 хектолитар ражи? (Даје се $\frac{3}{4}$ хектол. пшенице). А шта се тражи? (Тражи се, колико ће се хектолитара ражи у размјену добити за $\frac{63}{4}$ хектол. пшенице). Колико би се хектолитара ражи у размјену добило за $\frac{63}{4}$ хектол. пшенице, кад бисмо замислили, да се добија 1 хл. ражи само за $\frac{1}{4}$ хектол. пшенице? (Онда би се добило за сваку четвртину хектолитра пшенице по 1 хл. ражи, а за $\frac{63}{4}$ хектол. пшенице добило би се толико хектолитара ражи, колико четвртина има у $\frac{63}{4}$ хектол. пшенице.) Дакле, колико би се добило ражи? (Добило би се 63 хектол. ражи). Али стоји ли у задатку, да се 1 хл. ражи добије само за $\frac{1}{4}$ хектол. пшенице? (Не, него стоји, да се 1 хл. ражи добије за $\frac{3}{4}$ хектол. пшенице). Пошто стоји, да се 1 хл. ражи добија за $\frac{3}{4}$ хектол. пшенице, онда хоће ли се за $\frac{63}{4}$ хектолитра пшенице добити 63 хектол. ражи? (Неће, но ће се мање ражи добити три пут од 63 хектол.). Зашто мање? (Зато, јер за колико се пута више хектолитара пшенице даје за 1 хл. ражи, у толико ће се пута мање хектолитара ражи добити за једну исту суму пшенице). Колико се пута више хектолитара пшенице даје за 1 хл. ражи, него што смо били замислили? (Три пута више). За колика ће се пута мање хектолитара ражи добити за $\frac{63}{4}$ хектол. пшенице, него што смо прије добили? (За три пута мање). Колико смо били добили хектолитара ражи, кад смо били замислили, да се $\frac{1}{4}$ хектол. пшенице даје за 1 хл. ражи? (Били смо онда добили 63 хектол. ражи). Који ће се дио од 63 хектол. ражи добити, кад се за сваки хектолитар ражи даје у размјену $\frac{3}{4}$ хектол. пшенице? (Трећи дио). Како се изналази трећи дио од 63 хектол. ражи? (Изналази се, кад се подијели 63 хектол. ражи на 3). — Даље ученик ради, те добије у количнику 21 хектолитар раж, као трећи дио од 63 хектол. ражи.

Проба се даје овом рачуну учинити врло лако, кад би се поставило питање: *За 1 хектолитар ражи добија се у размјену $\frac{3}{4}$ хектолитара пшенице; колико ће се хектолитара пшенице добити у размјену за 21 хектолитар ражи?* — Овај задатак, уз умјесно и разумљиво разјашњавање, помоћу множења даје се брзо и лако ријешити; те ће се добити у производу $\frac{63}{4}$ хектол. пшенице, које кад се обрати у цијели број, добије се $15\frac{3}{4}$ хектол. пшенице. Отуд видимо, да се добије исти број, који се је у овом задатку тражио, којему смо у првом задатку вриједност тражили, и којему смо овим посљедњим задатком пробу чинили.

Да је, случајно, при дијељењу првог задатка штогод преостало, као неподијељено, заслупало би хектолитре ражи, као дио дјелимков, те би се тај остатак морао претварати у литре, децилитре и т. д. ако би устребало

даље претварање, па се онда дијелио растворени остатак кроз дјелитеља, — као што је и прије спомињато код првих неких овдје увршћених задатака.

Општи поглед на овај начин предавања.

Да је правилан и цијељи рјешавања ових рачунских задатака еходан овај начин предавања, то увјерава резултат рада, т. ј. *добивени количник*, који мора представљати тражени број и заступати наименовање траженог броја. А да би се тај број састојао из наименовања, које се у задатку тражи, мора се питањима, рашчлањивањем и умјесним упутством познати број у задатку претворити у наименовање траженог броја, као јединичну вриједност броја, којему је вриједност непозната, т. ј. којему се вриједност тражи. Тим начином ново-добивени дјелимак постаје при дијељењу не оно, што је заступао у задатку, већ оно, што је упутним питањима добио; такође и количник, као дио дјелимков, носи на себи наименовање дјелимково, т. ј. радњом се добије не само тражени број, него и наименовање, које се у задатку изискује. При случају, ако буде каква-год остатка, онда се тај остатак раствара у своје ниже наименовање, те се дијели, и добије у количнику број са нижим наименовањем; или, ако је цјелисходније, може се у IV. разреду тај остатак употребити у количнику, као разломак, коме ће бројитељ бити остатак неподијељени од цијелих, а именитељ — дјелитељ, кроз којег се дијелило. Али ако је остатак нерастворљиве природе и не-дјељива карактера, онда се у повторавању задатка количник именује са наименовањем дјелимковим, а остатак са оним наименовањем, којег је дјелимак заступао у задатку, а не у дијељењу. Наравна је ствар, да је количник дио од дјелимков; а тај дио мора представљати оно наименовање, које и дјелимак при самом дијељењу иначе рачна би била замршена и збркана. Кад би дјелимак код оваквих задатака задржао исто наименовање, које заступа у задатку, онда по правилу *да количник мора представљати оно наименовање, које и дјелимак, добио би се број са наименовањем, којег задатак траженог броја не захтјева; а при даљем растварању остатка, обрела би се још већа погрјешка, која не само што би неправилна била у свом наименовању, већ и у својој бројној вриједности, јер би се остатак морао растварати у ниже наименовање оног, што дјелимак заступа.*

Особито сам примјетио, да би се при тражењу дужине или ширине из познате површине и ширине или дужине опазила највећа погрјешка, кад би се по оном начину радња вршила, у којој дјелимак заступа наименовање у задатку; јер по томе морали би се квадратни метри и квадратни дециметри и т. д., дијелити на просте метре, дециметре и т. д., те би се морали добити у количнику онет *квадратни метри, дециметри* и тако даље. То ми се чини за дјецу посве нејасно, јер дједи врло тешко иде таково рјешавање; а с друге стране чини ми се неправилно зато, што се по оном начину, како код овог тако и код осталих, сличним овидјем овдје увршћеним, те тражи какав дио од дјелимка, као што то правило дијељења захтјева, и као што нам сама ријеч *дијељење* показује, да се од нечега тражи дио, или да се нешто дијели на равне дјелове. Није доста ослонити се само на оно правило: *тражени број износиће толико, колико се пушта садржи тај у томе броју.* — но треба знати, *што се тражи, који се дио тражи и од чега се тај дио тражи;* па ћемо тек онда правилно и јасно доспјети до траженог броја. Особито би се добила велика и

сваком појмљива погрешка, кад би при тражењу дужине или ширине било каква остатка, јер квадратни метри морали би се претварати у квадратне дециметре и т. д., те би се у количнику добило више пута више од 10 дециметара, или више од 10 центиметара иза броја метара и дециметара, — што нити је, нити може бити, па не смије ни бити, јер је то противно правилном раду, правилу дијелења и ознаки количника, као дјелимкова дијела.

Мојим, овдје изнесеним, начином предавања квадратни метри и т. д. претворе се сходним питањима у просте метре, које сам прије навео и које се појимље врло лако. Добивени прости метри, који су једнаке бројне вриједности с оним бројем у додатку, означају дужину или ширину, која се тражи, кад би позната ширина или дужина износила само 1 метар. Даљим начином испитивања и упућивања на рјешавање задатака добије се дјелимак са наименовањем простих метара и т. д., који се дијеле кроз познати број дужине или ширине, тражећи тај дио од дјелимака, који ће бити тражена ширина или дужина са наименовањем простих метара. При оваковом начину радње остатак заступа просте метре, те се раствара у своја нижа наименовања, па се даље дијели кроз дјелимак.

Да је ученицима овај начин предавања ових задатака много схватљивији и појмљивији — о томе сам се искуством увјерио, предајући дјечи ове задатке на овај изложени начин. Рјешавање ових задатака оснива се такођер на јединично свођење броја, којему је вриједност позната, т. ј. јединична позната вриједност своди се, замишљајући, на јединицу; па с те основе даје се лако, врло лако, разумјети и појмити тражење непознатог броја, кад је позната јединична вриједност више јединична. Разумљивије пада дјети овај начин него ли онај, што се дефинише: *тражени ће број бити онолики, колико се пута садржи број, који представља јединичну вриједност, у броју, којему се вриједност тражи*, или који се дефинише онако, како одговара природи и важности самог задатка, или по овом начину.

Ако се хоће, да се рачуनेким задатцима постигне права цијељ, мора се при њиховој изради поступати онако, како налажу правила математике; мора ићи од лакшега к тежем, од познатог к непознатоме. Ово пошљедње највише вриједи при рјешавању задатака, како рачуњских, тако и геометријских; јер се овдје од познатог тражи непознато; испитивањем и рачунавањем рачуњских бројева у задатку долази се до правила, по којем ће се тражено у задатку наћи. Често су пута задатци таквог карактера, да се од познатог истражује нешто непознато, али врло појмљиво ученицима, т. ј. јединична вриједност, која води правилним путем к тражењу непознатог броја. Овдје говорим о оним задатцима, којима се именује вриједност од више јединица, а којима се тражи вриједност од још више јединица; те треба прво изнаћи вриједност јединице, па онда вриједност јединица, које се траже. Често пута, као код свих оних наведених задатака, пошто је непозната јединична вриједност, и пошто се не може изнаћи из познатих бројева, приступа се рјешењу на други начин, те се тражи: *Колика би вриједност траженог броја била, кад би се познати број у задатку свео на јединицу*; — те се на тај начин добије број, који се само замишља, као добивен претпостављањем. Из добивеног замишљеног броја лако ће бити изнаћи тражени број даљим радом. У многим задатцима јединична вриједност баш у ствари садржи толико вријед-

ности, док код ових задатака не, него се само замишља и претпоставља. Ово претпостављање треба да је скопчано — што је више могуће — с очигледношћу или разумним и умјесним представљањем у памети, које ће дјечи у почетку разјаснити сву тајну замишљања при оваквим задатцима; јер замишљена јединична вриједност није претстављена ни у самом задатку, него се само смије узети, као нужна замишљена бројна вриједност, да би се лакше могао остали рад задатка извршити, и ријешењу приступити. Како схваћање, тако и претпостављање овог замишљеног броја дјечи последије иде доста лако, само кад је почетак јасан, тачан, разумљив и очигледан; — иначе би дјечи за свагда остао овај начин непознат, непојмљив и одвратан, нити би се могло у животу и с њим послужити. Почетак иде мало потеже, али се последије ужива слатки и благотворни плод разумног и постепеног рада и вољног труда. То сам властитим опитима дозвоа кроз више рада у сва четири разреда осн. школе, и искусно сам, да се овим начином овакви задатци најлакше рјешавају и да се најблаготворнији исход добива. Ученици се последије науче и навикну сами рашчлањивати, претпостављати јединичну вриједност и сводити је на јединицу, и из тога тражити непознати број у задатку; — чим се упућују на сопствено расуђивање, на самовласно размишљање, на умствовање и на проникнутост тражења непознатог броја; једном ријечи: *на утврђење у знању.*

Особиту сам пажњу обрадио у овом предавању код рачунских задатака за IV. разред, понаособ код оних, који у задатку садрже просте разломке или смијешане бројеве; јер с првог погледа, рекао би, да се при рјешавању њихову мора дијелити разломак на разломак, или смијешани број на прости разломак. С цијелисходним *Сифарима*, умјесним и јасним развијањем и вјештим упуством дознаје се, да ту није разломак ни дјелимак ни дјелитељ, већ се долази до тога, да се има дијелити цијели број кроз цијели број. Разломак се може добити у количнику, кад он било остатака, који би се по својој природи могао растварати на дјелове *ЈЕВИЋ* прости разломак са именитељем, колик је дјелитељ. Остатак се може растварати у нижа своја наименовања, ако је такве природе, као што су метри, хект. литри, килограми, хект. ари, дани, године и т. д. или се може претворити у разломак; а остак, који се не може растварати у нижа своја наименовања, нити их има, претвара се у разломак, ако је дјелив и ако рачунско изналажење допушта ту диобу, као што су разне воћке, разна просторна одјелења и т. д. а ако се никако не даје дијелити на ситније једнаке дјелове, онда остатак на свагда остаје неподијељен.

Остатак се има претварати у разломак са именитељем, колик је дјелитељ; т. ј. ако је дјелитељ 4, мора се остатак претворити у четвртине, ако је дјелитељ 6, претвара се у шестине и т. д.; и постепеним упућивањем и упознавањем доћи ће се до правила: да остатак може послужити у количнику последије цијелих — ако их има — као бројитељ, а дјелитељ, као именитељ добивеног разломка у количнику. Овакови задатци изгледају немогући за радњу IV разреда, пошто се чине по радњи, као задатци, у којима се има дијелити разломак на разломак; а то нити је прописано за IV разред, нити се с тим упознавају ученици у основној школи. С тога сам неколика примјера овдје изнио, да би оним, који су сумњали, послужили, као упуство за израђивање њихово и осталих, њима сличних, задатака.

Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1894—5.

(Саопшћава се у изводу).

Ревизор: † Бајо Брацановић, учитељ Подгорички.

3. Доњоморачка школа (у манастир Морачки)

Школа има три разреда. У почетку године било је уписаних ученика у II. разреду 22.

Уписаних ученика у III. разреду	18.
" " " IV. " "	9.
Испиту присутних било је у II. разр:	18.
" " " " " III. " "	15.
" " " " " IV. " "	9.

Један због рђавог владања отпуштен, остали изостали су због болести и сиромаштине. Ниједан од ученика не понавља разред.

Укупни годишњи успјех постигнут је у сва три разреда више но врлодобар. Дисциплина је одлична. Чистоћа школе, ношње и држање дјецe било је врло добро.

Рад у школи отпочео се 1. октобра 1894., а закључен је 15 јуна 1895. год. Дневно је рађено у школи зими по пет и по, а љети по шест часова. Преко школске године Авети радних дана било је 163.

Предмети су обрађени по наставном плану у довољном обиму.

Учитељ је школу редовно посјеђавао. Саму дјецу није у школи никад остављао. Држао је два родитељска скупа: први у октобру, на ком је прочитао школски закон, а други 14. септембра, на ком је говорио о значају дана и школске славе.

Изводио је ђецу у околину четири пута. Том приликом занимао се упознавањем земљишта и биља. Посјеђавања ученика била су уредна.

Способност овога учитеља за сва четири разреда врло је добра. Такво му је владање и трудољубље. Школски протоколи и учила налазе се у врло добром стању. Школа нема баште.

Училионица имаће кубичне садржине преко 200. метара, на сваког ђака имаће простора по пет кубич: метара.

Капетан и мјесни надзорник вршили су своје дужности према овој школи врло добро.

Прихода за 1895. год. било је фиор: 86.29¹/₂ новч.

Расходи за исту годину износе фиор: 53 12 "

Сувишка остаје у приходе фиор: 33.17¹/₂ "

Приходи су тачно по закону купљени, а расходи по потреби трошени.

4.) Колашинска школа.

Ова школа има четири разреда.

Дјеце је било уписано у I-м разр.	мушк	37.	женск.	7.
" " " " " II. "	" "	51.	" "	1.
" " " " " III. "	" "	31.	" "	2.
" " " " " IV. "	" "	19.	" "	—

Испиту присутних било је	"	I.	"	"	26.	"	7.
"	"	II.	"	"	50.	"	1.
"	"	III.	"	"	31.	"	2!
"	"	IV.	"	"	19.	"	—

Узрок изостанка од школе био је или од болести или од сиромашног стања.

Понављају из првог разреда петина, а из II. и III. разреда по четворица.

Укупни годишњи успјех постигнут је:

У I.м разреду врло добар.

У II.м близу одличан

У III. и IV. разр. више но врло добар.

Дисциплина је била одлична. Чистоћа школе, ношње и држање ђеце било је врло добро.

Рад у школи одпочет је 1. октоб: 1894, а закључен 17. јуна 1895. год. Дневни рад трајао је у школи пет часова. Преко школске године било је свега радних дана 136.

Предмети су обрађени према наставном плану у довољном обиму.

Учитељи су школу уредно посеђавали, ни један остављао није ђецу саму у школи.

Родитељске скупове држали су уредно и то: први у мјесец октобру, на ком је говорено о васпитању и посеђавању школе. Други родитељски скуп држали су 25. марта — на ком је говорено о домаћем васпитању.

Више пута изводили су ђецу у околину. Том приликом упознавали су ученике с предметима из сва три царства природе, као и упознавањем земљишта и околине.

Посеђавања ђачка у овоме мјесту, а иа велике зиме не могу никада уредна бити.

Учитељ првог разреда за ниже разреде основних школа оспособљен је добро; дочим су оба учитеља старијих разреда за све разреде способности врло добре.

Владања су одличног, па их с поштовањем предусретају у мјесту. Трудољубље им је такође одлично

Школски протоколи и учила налазе се у врло добром стању. Школа још нема баште.

Учионица I. разреда има кубичне садржине 84 метра, на појединог ђака има 1.90. кубич. метра, учионица II. разреда има простора 134, кубич. метр. на појединог ђака имаће 2.60 од кубич. метра; а учионица III. и IV. разреда има простора 98. кубич. метара, на појединог ђака има само 1.80 од кубич. метра.

Катетан и мјесни надзорник вршио је своју дужност према школи врло добро.

Прихода за 1894—5 школску годину било је фиор: 324. 90.

Расхода било је фиорина — — — — 292. 97.

Сувишка у приходе остаје фиорина — — — — 31. 93.

Приходи су по закону порезом купљени, а расходи по потреби школској расходовани.

Примједба. — Пошто је дојакосње школско здање у овоме мјесту врло слабо за обучавање дјене — ријешили су се племенске старјешине, да се нова школа ограда са западне стране вароши више извора. План за

ову школу већ је послало главно школско надзорништво. Сад остаје до заузимања и рада тамошњих власти, па да и ово мјесто добије своју уређену школу. Још ове године одпочеће се са прикупљањем материјала. —

5.) Школа у поља Колашинска. —

Ова школа има три разреда. —

Дјецe је било уписано у	II-ом	разреду мушк:	11.	жен:	—
" " " " "	III-ем	" "	18.	"	—
" " " " "	IV-ом	" "	15.	"	—
Испиту присутних	"	II-ом	11.	"	—
" " " "	"	III-ем	15.	"	—
" " " "	"	IV-ом	13.	"	—

Један отпуштен због рђавог владања, а остали изостали су због болести и сиромаштине. Ниједан не понавља разреда.

Укупни годишњи успјех постигнут је; у II-ом разреду врло добар; а у III. и IV. више но врло добар.

Дисциплина је била врло добра. Чистоћа школе, ношње и држање дјецe било је врло добро.

Рад у школи одпочет је 12 октобра 1894, а закључен је 20 јуна 1895. год. Дневно је рађено по пет часова. Преко цијеле школске године радних дана било је 164.

Предмети су обрађени по наставном плану у довољном обиму.

Учитељ је тачно посјеђавао школу, а саму дјецу у школи нигда није остављао.

Први родитељски скуп није се могао држати, јер су родитељи дјечији били у планини, а други је био о Савинудне 14 јануара, на ком је учитељ држао говор о значају славе светосавине и значају доброг васпитања дјецe.

Учитељ је изводио дјецу у околину више пута, а један пут изводио их је на планину. Упознавао их је са предметима из сва три царетва природе и положајем земљишта.

Посјеђавања ученика уколико су допуштавала рђава времена била су уредна.

Учитељ је оспособљен за сва четири разреда врло добар.

Владање му је одлично, па га за то и поштују у мјесту ње живи. Трудољубља је врло доброг.

Школски протокол и учила налазе се уредни и тачни. Велика школска башта засађена је древадима и држи се као ливада, а не обрађује се.

Учионица има кубичног простора 96·25. на сваког појединог ђака има простора по 2·40. од кубичног метра.

Капетан с мјесним надзорником вршили су дужности према овој школи одлично.

Прихода за 184—5 школску годину износи фор. 85 и 60 нов.

Расхода за исту годину било је . . . . . " 85 и 74 "

Приходи и расходи тачно су и уредно руковођени.

Опће примједбе. —

Школе у овој повећој части планинској нахији имају редовно замашних земаљских незгода од рђавих времена и поплаве вода, које често саобраћаје прекидају.

Помснуте незгоде, као и велико растојање и удаљеност појединих домова од школе надокнађује — осим одличног труда тамошњих васпитача школских — још и бистрина умна код те планинске дјеце, којим се особито морачко-колашински ђаци свагда одликују.

Може се претпоставити — колико још би одвојили од осталих својих другова по школи, кад би имали као по другим нахијама уређеније школске куће и кад би се природне незгоде земљишта — вјештином руке људске мало боље савладале, но што су од првобитности у овим крајевима остале.

Хвала буди мудрој и проницатељној вољи нашег опћељубљеног Господара, па ће се ако Бог да и ови планински крајеви пољепшати умно његовом радњом као што се до сада украсио најљепши и највећи дио наше миле отаџбине у здравље Његово и Његових послушних и бескрајно оданих поданика.

Подгорица, 8 Јула 1895 год.

СТАРИНЕ

Из збирке Дионисија Миковића, игумана

О промјени земаља бив. Манасти. Роца, у Спичу.

Уиме ђа аминъ на аџне (1752) на х (10.) Априла, у Пашровиће Надлугъ Да ісе ведение васакому човеку тко чуе и види сие писание како учинише добровољно промену Г'џнъ йгуменъ Теодосіе од Градища с неговоѣ братиоѣмъ калуђерима а друге стране Г'снь капетанъ Нико Марковъ Греговић с неговниема синовима и даде Нико Марковъ Г'ину Игумну едну печу башине на Биелу Смокву више пута нагорњига али ти распутице и ню су шесть корьена маслина, кунфина отъ истока Руцовић а од запади Зановић а озгора еданъ дио Тодоричић друго до крьша а оздола како међа, а на друго миесто даде речени капетанъ Нико Г'ину Игумну на Виакову воду еданъ конавo земне кунфина отъ юга реди Голубови а отъ буре Вукацъ Радановъ а отъ мора Зановић а окола путъ, а даде Г'сднъ Игуманъ Теодосіе Г'сну капетанъ Нику Маркову еданъ конавo зебле : кунфина отъ буре риека Мостачка а отъ юга путъ комунски отъ мора Перазић оздола речени Г'снь Нико Марковъ, а на друго миесто под Голубовиће даде Г'снь Игуманъ капетанъ Нику више реченому едну пещицу земле и у ню су три тапла отъ маслине и три изданька, кунфина отъ буре речени Г'снь Нико а отъ юга Зановић а оздола и отъ запади Вукацъ Радановъ .: Писахъ ѿ йерьмонахъ Василине отъ Градищъ по заповиеди Г'сна Игумна Теодосіе и Ника Маркова а би ће подписано отъ обие парте.

Йй Игума Теходосіе ѿ Градищах бих контен що Писпе пише.“

На полеђу пише: „Промѣна међу Игумномъ Теодосиомъ и Г'сномъ Никоомъ Марьковнемъ у Голубовиће и на Биелу Смокву и два конавла у поле.“

Слово: „в“, писато је: □; „отъ“ написато: „w“; „у“ „8“; мјесто: „ћ“ свуда је писато: „h“.

Манастир Градишта био је метох некад гласовите ротачке лавре, у Спичу, задуџбине српске краљице Јелене жене Милутинове, а шћери Балдујина посљедњег латинског цара у Цариграду.

Пошто су мљечићи бомбардирали и срушили Манастир Ротац, неки његови калуђери настане се у Градишта и прозову га манастиром.

Силно ротачко имање мљечићи су на дар подијелили, како сам у једној старини читао: „своиема людинам у державѣ барьскѣ“. На мањи дио имања што је спадао у паштровској граници, шћела је република да настани језујите: како би ови ласније могли поткопавати православље у Паштровићима. Паштровићи су се томе противили и долазеће језујите прогонили: да ниједан код њих није мјеста згријао, а многи су ту и заглавили не само од свјетовне, него и од калуђерске руке. — То чини посебну огромну цјелину, од које ћу ја, ако Бог да, бар један листић на свјетлост изнијети. —

Као што сам већ у „Јавору“ казао, — Паштровићи су преко својих посланика, послатијех у Млетке, најодлучније, и као посљедњи пут, замолити републику да од намјере, за насељење језујита у Паштровићима, на имању ротачком одустане, и 17. стољећа, Митровић и Миковић, њихови посланици, донијели су Паштровићима глас из Млетака, да могу подијелити ротачко имање: Градишту и Пасквизи, манастирима, у Паштровићима, а ради цијељи, коју сам већ у „Јавору“ и у првом писму у „Про свјети“ саопштио. — CRNE GORE ĐURĐE

Послије овог млетачког пристајања, само је један пут Рим слао 12 језујита у Паштровиће, а од њих се само један жив повратио — послије што је преболио тешке ране добивене од паштровског калуђера Гаврила. — По овоме писму, нема сумње, да се данас дио од ротачких земаља налази у Греговића, које су у промјену од градишеских калуђера добили.

Оригинал овог писма налази се код г. Коста и браће му, Греговића, у Кастел-Ластви.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К .

Приложници. Његово Височанство Престолонашљедник **Књаз Данило** благоволио је цркви Светога Николе у Голубовцима, Зетској Нахији, даровати једну сребрну и скупоцјеним камењем богато украшену икону Пресвете Богородице.

Нешо Ивановић Вјелица из Улциња приложи један сребрни крет са стопом храму светога оца Николаја у Улцињ за душу својега ујака Јована.

Миџун Марковић из Бријега, у Црмници, приложи један масивни сребрни крет са стопом храму светога великомученика Георгија на Бријега.

Саво Живанов Лекић из Доњијех Селаца, у Црмичкој Нахији, приложи два велика свијетњака пред иконостас у храму светога Јована Крститеља у Доња Сеоца.

Маре Буровића, монахиња из Ораха у Љешанској нахији, приложи за своју душу један сребрни крст са стопом храму светога Кирика и Улити у Орахе.

Ружица Драгића-Дузова Меденице из Мораче приложи свето-Успенском храму манастира Мораче један сребрни крст са стопом, за упокој душе својој мајци Мируши.

Дародавцима нека Свемогући дарује здравље и напредак, који украшавају своје цркве побожним и добровољним прилозима.

Високо одликовање. Његово Височанство **Господар Књаз Никола I** благоизволио је одликовати Његову Светост господина **Антима VII** Васељенског Патријарха орденом Данила првог степена.

Нова црква у Бобији. Ево нам ове године пропоја још једна црква, благодарећи хришћанској дарожљивости мјеснијех становника и обилатој помоћи њихове браће Цеклићана. Црква је освештана 21 јануара ов. год. Том приликом изговорио је ову бесједу Илија Јовићевић, свештеник метеришки:

Благочестиви Хришћани!

Идџе бо еста два,
Или триџе собрани во имя
Моѣ тѣ есмѣ посредеѣ ихъ.
(Мат. 18, 20 ст.)

На скупу ове наше хришћанске заједнице испуњене хришћанском љубављу, која се претана у наду светог милосрђа, на безграничну милост Бога мира и љубави, тврдо је моје вјеровање, да ће благи Господ својом божанственом силом осветити ову нашу духовну заједницу, по ријечима св. писма „Идџе бо еста два, или триџе собрани во имя моѣ тѣ есмѣ посредеѣ их.“ Поткријепљен тијем вјеровањем осмјелио сам се, да вам са овог светог мјеста, од стране сабраног свештенства, проговорим неколико ријечи, о важности и значају данашњег дана.

Браћо!

Одавна је ваша жеља била, пошто сте поуђаљени од парохијалне цркве, да у средини својој подигнете овај свети Божји дом, ову свију нас општу мајку, како би се могли чешће сакупљати, да под њеним матерњим окриљем одахнете, под бременом овог кратког, али теретног — живота, кријећећи душе ваше са науком Христа спаситеља. Вашој племенитој жељи, а хришћанској потреби Његово Високопреосвештенство Г. Митрополит Митрофан очинском благошћу изволио се је најмилостивије одазвати, давши вам дозволу и св. благослов за подигнуће овог светог храма; а нама, вашим свештеницима, послати архијерејски благослов, да осветимо овај божји дом у славу св. Петра, Цетињског чудотворца. Данашњи дан донесе вам жељну радост, за којом су душе ваше толико чезнуле, топећи се слатком слутњом, да ће благи Господ ваше хришћанске жеље испунити.

Данашњи је дан за вас пун духовне радости и весеља, зато треба сви да га забиљежите, као дан среће и напретка вашег. А како и не би

био, кад у току толико година, ово је први пут, што се сакупљате под кровом овог светог божјег дома, саграђеним вашим хришћанским пожртвовањем. Овај свети дом најљепша је залога ваше скромне хришћанске побожности, јер су га ваше марљиве и дарезљиве руке уз припомоћ ваше браће Цеклићана подигле у славу светог Петра, цетињског чудотворца, које му га сво и посветисмо, молећи му се, како би он, као заступник овог храма, уједно био и молитвени посредник за наше спасење пред пријестолом свевишњег творца.

Света је ваша дужност, да везу хришћанске љубави пзмеђу вас и вашег посредника код Бога св. Петра у највећој чистоти обдржајте, потврђујући је врлинама добродјетељног живота.

Веза та биће чврста и постојана, ако живот ваш будете управљали по највећој заповиједи закона божјег: „Возлюбиши Га Бога твоего от всего сердца твоего, и отъ всея души твоея и всею крѣпостию и всеъмъ помышленемъ твоимъ и ближняго своего яко самъ себе.“

По овој заповиједи може се виђети, да је љубав највећа светиња на земљи. Љубав је најсветије чувство, а најтјешња веза, која сједињава небо са земљом, а човјека са Богом. Сами је Бог сушта љубав, а ко хоће да се с њиме сједини, треба да обуче душу своју у одјећу најчистије љубави, како би га она, као мајка свију врлина водила по узаној стази, која води вјечном животу, те му тако отворила рајска врата, а увела га у широке обитељи Оца небеског. Веза та биће већма учршћена, ако у раду и обхођењу један с другим будете се управљали по мјерилу ваше савјести, тог најправеднијег судије, који се по светом промислу налази у души сваког човјека, имајући свагда на уму ријечи Христа Спаситеља: „Што нијеси рад да учиниш твоји друге, кад чиниш ни ти њему.“ Чиста савјест најсветије је човјеково имање, које се не може за новце добити, а продати се може.

Ми свештеници сматрамо се срећни, што нам је пало у дио, да на рушевинама овог старог, а вама обновљеног храма први пут принесемо жртву Богу заједно са топлим молитвама за дуги живот узвишеног Господара нашег Књаза Николе и свега владајућег дома. Још нам остаје, да са овог светог мјеста управимо укупно срдачне молитве Св. Петру Цетињскоме чудотворцу, како би Он, као покровитељ овог св. дома, Својом светељском сјени непрестано над њиме бдио; а вас и ваше домове узео под своје свето окриље, да слогом мира и међубне љубави, као прави хришћани проводите живот, на корист своју и својих ближњих. Амин.

Лужички Срби желе пријећи у православно-источну вјеру. Читамо у листовима, да су прваци ове наше далеке браће одлучили уредити своју цркву. Саставио се одбор од угледнијих Лужичана Срба, који је изаслао два своја члана руском проту у Праг са молбом, да би неколико младића било примљено у руске богословске заводе, како би се спремили, да последије, као свештеници, у својој домовини утврде православље, које су и предци њихови исповиједили.

† Герман митрополит Атински. У 52-ој години живота свога умро је 18 јануара Високопреосв. Герман, митрополит атински и предсједник јеладеког св. синода. Постао је епископом 1884, а митрополитом 1889. Био је врло дјелатан за св. цркву, и особито је настојао о побољшању материјалнога стања свога свештенства. Био је врући поборник право-

славне цркве и храбри бранилац њене свете истине. Лани поводом познате папске енциклике о унији, покојни је написао одговор на ту енциклику, која у основи руши све западњачке наводе у корист уније. Радио је покојник много и са усцјехом о оснивању и уређењу добротворних завода за народ. Спровод му је био величанствен. Вјечна му успомена била! — Држи се, да ће га нашљедити учени архијепископ арголидски, *Никандар*.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

— **Пет васпитних правила.** Лафатер је некој својој пријатељници, која му се потужила, да уз сав труд и настојање не може у васпитању своје дјече успјети, препоручио ових пет правила, којих јој се треба као мајци код узгоја држати: 1. Настој да дјецу своју уздржиш увијек у доброј вољи! 2. И код игре привикавај их на ред. 3. Допуштај им само оно, што им се допуштити може, а никада не обећавај, што бити не може. 4. Што не смије да буде, забрани једанпут, али одлучно. 5. Немаш ли времена или стрпљивости да трајно дјецу забављаш, кани се васпитања.

Учитељска пензија у Русији. — Протле године издан је закон по ком руски учитељи основ. школа служе 20 година. После 20 год. може остати у служби само онај учитељ, који је дотле био одличан у раду. После 20 година службе добијају учитељи пензију око 600 дин. Ко остане учитељ после 20 г. тај добија и пензију и своју редовну плату. Тако је и у средњим и у нижици школама. Учитељи на Кавказу и у Польској имају уз плату и неки нарочити додатак.

Школе у Лондону. — У осн. лондонским школама записано је 725.103 дјетета, а у школу долази само 578.827. Око 150.000 дјеце (скоро 21%) не походи школу. Додајте овоме и то, да се у Лондору спава под плотовима и мостовима, да се умире од глади.

Италија. (Јавна забавишта) подређена су у Италији министру за унутарње послове, а управљају њима посебне комисије, у педагошком пак обзиру надзире их министар наставе. По наредби владиној од године 1889. имаде се уз сваку женску учитељску школу уредити и забавиште, да се могу учитељске приправнице увјежбати у пословима забавиља. Год. 1893. бијаху у Италији у 1776 опћина 2572 забавишта, која је полазило 302.754 дјече. У 448 забавишта радило се по Фребеловој системи у 141 по Апортијанско, у 1983 по мјешовитом. На та забавишта трошило се 6,504.909 лира, што се сабрало што од баштина, што од прилога државних и опћинских, па и школарином.

Китај. (Учитељски испит.) У Китају се „синови Муза“ сасвим другојачије зноје, него овуда наши, док положе испит. Китајски кандидат за учитељско звање не сједи по четири сата у затвору, па се онда ослободи, као наш, већ сједи три пуна дна и ноћи и засебној соби, и за то читаво вријеме не прима никаква похода- и не смије излазити. У то име понесе са собом онолику залиху хране, холико му треба за три дана: ориза,

у тврдо кухана јаја, бешкота по мало угљена и жигица, уз малену пећ, ако му с прохтије топла јела. Чај и самовар, цигарета, чибук и духан да како да су вазда уза њ. Напокон још понесе и сунцобран или кишобран, који ће објесити пред отвор свога стана, како му већ кад који буде требао. Све ове ствари мора да сам понесе, јер у ону кућу, гдје се испити обављају, не смије да дође ниједан слуга за вријеме испита.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Pedagogijska **Enciklopedija**, izdaje Hrvatski pedagoško-književni zbor, uredjuje Stjepan Basariček, Tomislav Ivkanec i Ljudevit Modec. Knjiga I sv. I. Zagreb, 1895 g. Cijena 60 novč. У овом свеску су ријечи од Abok — Barbarizmi pedagoški. Ово велико подухеће наше браће у Хрватској заслужује највећу похвалу, јер се код нас осјетила потреба од оваквог дјела. Вриједни уредници ове педагогијске енциклопедије, као и сурадници, којих се радови у овој првој свесци налазе, довољно нам јамче, да ће дјело извести до краја исто онако ваљано, као што су га засновали. Између 60 разнијех чланака ради огледа доносимо овдје један, да и читаоци „Просвјете“ могу судити о ваљаности овог дјела.

Бако (Bacon) **Фрањо Веруламски** (1561—1629) родио се у Лондону за владања краљице Јелисаве. Већ с навршеном тринаестом годином ступио је у свеучилиште у Кембриџу, гдје је до навршене шеснаесте године учио јуридичке науке и бавио се нарочито проучавањем Аристотела. После тога боравио је у Паризу, гдје се поближе упознао с назорима Петра Рама, који је био одлучан противник слијепог подражавања Аристотелу. То је у њему утврдило неповјерење, које се зародило било у његовој души још за свеучилишних наука у Кембриџу.

Вративши се у домовину (1579) бавио се марљиво књигом и науком. У парламенту истицао се (од г. 1584) као говорник, али није могао да сврати на себе пажњу двора. И сами његови рођаци не бијаху му склони поради слободоумних његових религијских назора и особито развитог самочуветва. С тога пристаде уз њихова противника грофа Есекса, који му буде пријатељем и добротинцем, те му поклони једно имање. Рукују сјену баца на значај Беконов, што је, како се вели, заведен славолепљем и лакомошћу за новцем, устао као тужитељ против грофу Есексу, кад га оптужише ради велеиздаје.

За краља Јакова I успињао се Бако од части до части, те напокон постао и канцеларом Инглешке, пак бароном Веруламским (1617). Но није се знао уздржати на врхунцу те славе. Поради примања мита и тлачења пука буде осуђен (1621) на новчану глобу и затвор, док буде краљева воља. У затвору пробави само три дана, јер му краљ опрости казну и подупираше га новцем, док не умрије г. 1626.

Бако је писао врло много научних дјела. Најзнаменитије и највеће је: „Instauratio magna.“ То је дјело било основано у шест дијела, од којих

су потпуно изашла само два дијела, наиме: 1. „De dignitate et augmentis scientiarum“ (О достојанству и умножавању знаности) и „Novum organum sive indicia vera de interpretatione naturae“ (Нови орган или прави судови о тумачењу природе). У том је дјелу Бако развио своје назоре о устројству и раздиоби знаности као и о методи, којом их ваља обрађивати.

Попут својих предшасника Рабле, Рама и Монтења био је Бако противник формализма, како га је његовао хуманизам, а донекле и сколастичизам. По његову мњењу треба да се у средиште свију знаности ставе реалне, нарочито природне науке. Но да буде успјеха у тим наукама, не ваља да се уче само из књига, него и властитим мотрењем ствари и њихових појава.

Обични начин проучавања природе — вели Бако — лакоуман је и пренагљен, те подаје преусуде, а не разјашњења (interpretationem) природе. Да се до њих дође, ваља се отрести идола, као што су: а) идола tribus, који потјечу од порода и друштва човјечијега; б) idola specus, којима је разлог у ограничениости индивидуја; в) идола fori, који имаду свој извор у околицу човјека, и г) идола theatri, који долазе са школе катедре.

Изучавајући природу из књига ударамо — вели надаље Бако — на дјела божја печат нашег сиромашнога духа, мјесто да посматрамо и признајемо печат, што им га је дао Бог. — Ваља да заборавимо оно, што знамо и да се претворимо у маду дјецу. С природним је царством као год и с небеским; ваља постати дијете, па да уђеш у њега. Тек непосредним додиром с природом, пажљивим разгледањем дјела и појава њезиних, а не с помоћу научених реченица и предмјева треба да се уздигемо к познавању реда и закона, који владају у њој.

Против спекулативне филозофије сколастичке хоће Бако да се у проучавању природе полази од покуса (експеримената). — Прије свега треба установити чињенице и одредити законе, а тек тако сабрати грађу. Точним поређењем чињеница добије се опћи закон, основно начело и аксиом, по коме се управља природа. Тако се уздиже искуство од експеримента к аксиому. То је пут индукције, који је уједно прави кључ за природне науке. — Уза све то одвраћа Бако од пукога емпиризма велећи: „Радници у знаности или су емпирици или догматици. Емпирици згрћу само попут мравца оно, што им треба. Рацијоналисте (догматичари) преду попут паука нити из себе. Пчела је у средини; она узима грађу из вртонога и пољског цвијећа, али га властитом снагом пробавља и претвара. Према тому је и умјетна философска радња. Она не произлази из саме дјелатности духа, а опет на просто у памети не гомила гдадиво црпено из природе и експеримената, него га разумом претвара и уподабља.“

За обуку препоручује Бако генетички пут, т. ј. он хоћа да се ученици у науку уведе оним путем, којим је ишао у њу и онај, који ју је открио. Надаље опомиње, да се обуком не зачиње прерано и онда, када се зачело, одвише не нагли. Два су начина вјежбе — вели Бако. Један иде за тим, да силном појача снагу, а други хоће, да је појача тиме, што олакшава прве кораке. Оба начина ваља мудро довести у склад. Узгајатељи треба да добро познаду узгајанике, како би могли родитељима савјетовати, кад хоће да одаберу звање својој дјаци. Наравне способности могу се поправити сходном вјежбом. Но потребно је, да се вјежба у zgodно вријеме

прекине; јер се ученик привикавајући се на нешто добра увијек обикне и на нешто зла, и јер се силе побуђују тим, ако се прекинута вјжба опет е нова започне.

Бако је особито хвалио иеусовачке школе. „Што се тиче педагогије,“ вели он, „могло би се у кратко рећи: Проматрај школе Иеусоваца; јер нигдје се не ради боље од њих.“ Особито му се свиђало код иеусовачких колегија, које је упознао у Француској, што су побуђивали узгајанике на међусобно натијецање. Хвалио је и приказивање игроказа, које је било у обичају у тим колегијама. Тиме се — вели он — јача памет, вјжба глас, изговор, кретања, израз лица и т. д.

Пошто је Бако војевао за то, да се што више његују реалне науке на основу властитогa мотрења ствари, то га држе зачетником реализма у знаности.

С. В.

„Бранково коло“ за забаву, поуку и књижевност. II год. 9. бр. У Ср. Карловцима, 29 фебруара (12 марта) 1896. Власник и уредник Паја Марковић Адамов. На великом формату са 259-287 стр. Преглед: 1. „Ја сам ружа саронска, љиљан у долу“ — из пјесме над пјесмама. — Драгутин Ј. Илић. Каријера Практиканта Вукадина — Стеван Сремац. — 3. Сличнице из живота. 4. Пожар у Москви, VIII. 5. Поглед на развитак књижевног језика Српског. А. В. Жовчежић. Стара писма. III. Писма Симе Милутиновића и Вилдора Остојићковића — објавио Свет. Н. Вуловић. — 7. Књижевни прикази. Р. Н. Просвјетли Духотвјени гласник. 9. Позориште. 10. Читуља † Милош Димитријевић, председнику Матице Српске.“

„Бранково коло“ излази сваког четвртка. Цијена је листу годишње 6 фиорина ван Аустро-Угарске (за ђакс 4 фиор.). Претплата се шаље администрацији „Бранкова кола“ у Ср. Карловцима.

Четрдесетогодишња прослава архипастирске службе митрополита српског Михаила. Биоград, штампарија код „Просвете“ С. Хоровица, 1895. Под овим насловом изашла је књига, коју је приреднио вриједни намјесник српског подворја у Москви, архимандрит Кирило. У књизи се садржи историја рада, заједно са свечаном прославом, писменим и телеграфским поздравима, са свију крајева свесрпства и словенства, упућених многозаслужном старцу-слављенику; ту је поређан и онај плодан рад, који је слављеник учинио на олтару школе и цркве.